

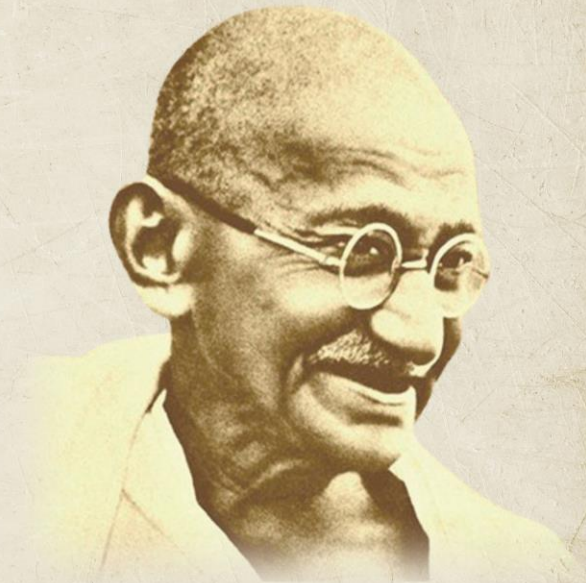

Dr. Apexa N. Pandya serving as an Assistant Professor at Maniben M. P. Shah Mahila Arts College, Kadi. She has done her Graduation, Post-Graduation, M.Phil. & Ph.D. in Sociology Subject Year of 2020 from Gujarat University, Ahmedabad. She is an Assistant Professor in this college since 2022. She has Fifteen (15) Research Papers and Many Journals in reputed Educational Journals & also presented Five (5) at State and International level seminars conferences & Workshops. She is interested in Women Empowerment.

Dr. Hasmukh M. Solanki is serving as a contractual Faculty at Maniben M.P. Shah Mahila Arts College, Kadi in Sociology Subject since 2023. He has 6 years of Teaching Experience. He has completed his M.Phil. with Sociology subject in 2016 from Gujarat University. He earns Doctorate degree from Gujarat University, Ahmedabad in 2021. He has published more than 5 research papers in various National, International journal edited several books. He has attended various National, international seminars conferences, workshops etc.

Gandhian Thoughts

Publisher Maniben M. P. Shah Mahila Arts College,
Opp. N.C. Desai Petrol Pump,
Kadi - 382715, Dist. : Mehsana
Gujarat, India
Ph. : (02764) 242072
Email : hina639@gmail.com

Editor

Dr. Apexa N. Pandya
Dr. Hasmukh M. Solanki

ISBN-978-81-977089-6-1
First Edition

Gandhian Thoughts

Dr. Apexa N. Pandya
Dr. Hasmukh M. Solanki

“Gandhian Thoughts”
Maniben M. P. Shah Mahila Arts College
Publisher

ISBN-978-81-977089-6-1
First Edition

Published by:

MANIBEN M. P. SHAH MAHILA ARTS COLLEGE,

Opp. N. C. Desai Petrol Pump,

Kadi - 382715, Dist - Mehsana,

Gujarat, India

Ph.: (02764) 242072

E-Mail: hina639@gmail.com

Published - 2024

© Reserved

ISBN: 978-81-977089-6-1

All rights reserved. No part of this book may be reproduced in any form or by any mean without permission in writing from the publisher.

Published at: Kadi

પ્રસ્તાવના

મહાત્મા ગાંધીની દક્ષિણ આફ્રિકાથી ભારતની યાત્રા તેમના જીવનમાં અને ભારતીય સ્વતંત્રતા ચળવળમાં એક મહત્વપૂર્ણ વળાંક હતો. અહીં સંક્ષિપ્ત વિહંગાવલોકન છે:

1. દક્ષિણ આફ્રિકામાં શરૂઆતના વર્ષો (1893-1914): ગાંધી 1893માં કાનૂની સલાહકાર તરીકે કામ કરવા દક્ષિણ આફ્રિકા ગયા. ત્યાં તેમના સમય દરમિયાન, તેમને વંશીય ભેદભાવ અને અન્યાયનો સામનો કરવો પડ્યો, જેના કારણે તેમને અહિંસક પ્રતિકાર (સત્યાગ્રહ) ની તેમની ફિલસૂફી વિકસાવવામાં આવી. તેમણે ભેદભાવપૂર્ણ કાયદાઓ અને પ્રથાઓ સામે અનેક ઝુંબેશ ચલાવી.

2. ભારત પાછા ફરો (1915): દક્ષિણ આફ્રિકામાં લગભગ 21 વર્ષ ગાળ્યા પછી, ગાંધી જાન્યુઆરી 1915માં ભારત પાછા ફર્યા. અહિંસક પ્રતિકારના નેતા તરીકેની તેમની પ્રતિષ્ઠા તેમના પહેલા હતી, અને તેમનું ખૂબ જ રસ અને અપેક્ષા સાથે સ્વાગત કરવામાં આવ્યું. .

3. ભારતમાં પ્રારંભિક સંલગ્નતા: ગાંધીએ ખેડૂતોની દુર્દશા અને સામાજિક સુધારાની જરૂરિયાત જેવા સ્થાનિક મુદ્દાઓને સંબોધીને શરૂઆત કરી. તેઓ સૌપ્રથમ ભારતીય રાષ્ટ્રીય કોંગ્રેસમાં ભાગ લઈને અને બ્રિટિશ સંસ્થાનવાદી શાસન સામે વિવિધ ઝુંબેશનું નેતૃત્વ કરીને ભારતીય સ્વતંત્રતા ચળવળમાં સક્રિયપણે સામેલ થયા.

4. પ્રસિદ્ધિમાં વધારો: ગાંધીની પદ્ધતિઓ અને નેતૃત્વએ ઝડપથી આકર્ષણ મેળવ્યું. આર્થિક શોષણ, સામાજિક અસમાનતા અને રાજકીય દમન જેવા મુદ્દાઓને ઉકેલવા માટેનો તેમનો અભિગમ ભારતીય સમાજના વ્યાપક સ્પેક્ટ્રમ સાથે પડઘો પાડે છે. તેમના નેતૃત્વએ ભારતીય સ્વતંત્રતા સંગ્રામને એક જન આંદોલનમાં પરિવર્તિત કર્યો.

દક્ષિણ આફ્રિકાથી ભારતમાં ગાંધીનું સંક્રમણ ભારતીય રાજનીતિમાં પરિવર્તનશીલ યુગની શરૂઆત તરીકે ચિહ્નિત કરે છે, જે ભારતની સ્વતંત્રતાની લડતમાં તેમની કેન્દ્રીય ભૂમિકા માટે મંચ સુયોજિત કરે છે.

- ડૉ. અપેક્ષા એન. પંડ્યા,

- ડૉ. હસમુખ એમ. સોલંકી

CONTENTS

Sr. No.	Title & Author	Page No.
1	ગાંધીજી - એક પ્રેરણા	1
2	ગાંધીજીના મતે અહિંસાનો ખ્યાલ	6
3	ભારતની આઝાદીમાં મહાત્મા ગાંધીની ભૂમિકા	15
4	મહાત્માગાંધીની દક્ષિણ આફ્રિકાથી ભારતની યાત્રા	21
5	ગાંધીવાદ એક વિચારસરણી	27

લેખકો

ડૉ.અપેક્ષા.એન.પંડયા

ફૂલ ટાઇમ ફેકલ્ટી સમાજશાસ્ત્ર

ડૉ.હસમુખ.એમ.સોલંકી

ફૂલ ટાઇમ ફેકલ્ટી સમાજશાસ્ત્ર

સહ-લેખકો

ડૉ. જૈમિની સી. સોલંકી

આસિ. પ્રોફેસર, અર્થશાસ્ત્ર

જીતેન્દ્ર ડી. વિહોલ

ફૂલટાઇમ ફેકલ્ટી, ઇતિહાસ

ડૉ. કિંજલબા ડી. યુડાસમા

આસિ. પ્રોફેસર, અર્થશાસ્ત્ર

ભારતીબેન આર. પ્રજાપતિ

ફૂલટાઇમ ફેકલ્ટી, અર્થશાસ્ત્ર

ડૉ. વર્ષાબેન સી. બ્રહ્મભટ્ટ

એસો. પ્રોફેસર, ગુજરાતી

સનોબર શેખ

ફૂલટાઇમ ફેકલ્ટી, અંગ્રેજી

હરસુખભાઈ એચ. પરમાર

એસો. પ્રોફેસર, ગુજરાતી

માનસી.પી.પટેલ

ફૂલટાઇમ ફેકલ્ટી, ગુજરાતી

ડૉ. રતનબેન પી. સોલંકી

એસો. પ્રોફેસર, મનોવિજ્ઞાન

ધર્મેન્દ્રભાઈ કે. ચૌધરી

એસો.પ્રોફેસર, મનોવિજ્ઞાન

ગાંધીજી - એક પ્રેરણા

મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી એક ભારતીય વકીલ, સંસ્થાનવાદ-વિરોધી રાષ્ટ્રવાદી અને રાજકીય નીતિશાસ્ત્રી હતા, જેમણે અંગ્રેજ શાસનમાંથી ભારતની સ્વતંત્રતા માટેની સફળ ઝુંબેશનું નેતૃત્વ કરવા માટે અહિંસક પ્રતિકારનો ઉપયોગ કર્યો હતો. તેમણે સમગ્ર વિશ્વમાં નાગરિક અધિકારો અને સ્વતંત્રતા માટેની ચળવળોને પ્રેરણા આપી હતી.

૨ ઓક્ટોબર એટલે ગાંધી જયંતિ, રાષ્ટ્રપિતાની જન્મજયંતિ છે. ભારત માટે આઝાદી જીતવાની તેમની પદ્ધતિ અનોખી હતી. તેમણે પોતાના ધ્યેયને પ્રાપ્ત કરવા માટે અહિંસા અને અસહકારનો ઉપદેશ અને આચરણ કર્યું. તેમણે દલિત લોકોના ઉત્થાન માટે, ગરીબી હળવી કરવા, મહિલા અધિકારોનો વિસ્તાર કરવા, ધાર્મિક અને વંશીય સહાનુભૂતિ નિર્માણ કરવા, અસ્પૃશ્યતાનો અંત લાવવા અને વધુ માટે અભિયાન ચલાવ્યું હતું.

અવિસ્મરણીય

ગાંધીજીએ તેમના જીવનમાં જે પ્રાપ્ત કર્યું તે એક ચમત્કાર હતો. તેઓ લાખો ભારતીયોના હૃદયમાં રહેતા હતા અને બધા દ્વારા તેમનું સન્માન હતું. તેમણે અસ્પૃશ્યતાને નાબૂદ કરવા, હિંદુ-મુસ્લિમ એકતાને પ્રોત્સાહન આપવા, સાક્ષરતાને પ્રોત્સાહન આપવા અને એક મહાન રાષ્ટ્ર-ભારતના વિકાસ પર ખૂબ ભાર મૂક્યો. તેમણે પોતાની ઈમાનદારી અને બલિદાનથી લોકોને પ્રેરિત કર્યા. તેમના કહેવા પર, તેઓ વિદેશી શક્તિઓથી દેશની આઝાદી માટે પોતાનો જીવ આપવા તૈયાર હતા. તેનું નામ જીવે છે. આટલા વર્ષો પછી પણ તેમના સિદ્ધાંતો, સમર્પણ અને મિશન દેશને પ્રેરણા આપતા રહે છે.

પ્રેરણાદાયી

આખી દુનિયામાં લોકો ગાંધીજીથી પ્રેરિત છે તેનું મુખ્ય કારણ તેમનું અહિંસાનું દર્શન છે. તેમણે ભારતને અંગ્રેજોથી મુક્ત કરાવવા માટે અહિંસાનો ઉપયોગ કર્યો હતો. તેમની ડ્રેસિંગની રીત અમને દર્શાવે છે કે તેઓ વિદેશી ઉત્પાદનોનો ઉપયોગ કરવાની અનિચ્છા ધરાવે છે. તેઓ હંમેશા લોકોને કહેતા કે બીજા પર આધાર રાખ્યા વગર પોતાનું કામ જાતે કરો. તેમણે તે સમયે અસ્તિત્વમાં રહેલી અનિષ્ટ - અસ્પૃશ્યતાને નાબૂદ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો. આ કારણો છે જેના કારણે હું ગાંધીજીથી પ્રેરિત છું. ભલે તે આજે આપણી વચ્ચે નથી, પરંતુ તેમની મહાન વાતો અને કાર્યો ઘણા લોકોને પ્રેરણા આપતા રહેશે.

સત્ય ચાલો

રાષ્ટ્રપિતા અને મારા જેવા વિદ્યાર્થીઓ માટે બાપુ તરીકે ઓળખાતા ગાંધીજી માત્ર સ્વતંત્રતા ચળવળ દરમિયાન જ નહીં, આજે પણ લાખો લોકો માટે પ્રેરણારૂપ છે. તેમણે તેમના લક્ષ્યને પ્રાપ્ત કરવા માટે ઉપવાસ, સત્યાગ્રહ, અહિંસા અને અસહકાર જેવા સાધનોનો ઉપયોગ કર્યો. હંમેશા સત્ય કહેવાનો તેમનો આગ્રહ અને તેમની શિસ્તબદ્ધ જીવનશૈલી તેમના સૌથી પ્રિય ગુણો હતા.

કુલ સમજ

હું માનું છું કે ભારતના લોકો ગાંધીજીને અનુસરવા માટે પ્રેરિત થયા હતા કારણ કે તેમણે ક્યારેય ભગવાન કે સુપર માનવ હોવાનો દાવો કર્યો નથી. તેણે પોતાની ભૂલો સ્વીકારી અને ક્યારેય કોઈને દોષ આપ્યો નહીં. તે માત્ર અન્ય સરળ ભારતીય હતા, અને તેમની પદ્ધતિઓ શિક્ષિત અને ગરીબ બંને દ્વારા સરળતાથી સમજી શકાય છે. તેમની નમ્રતા અને સરળ ક્રિયાઓમાં સમજણની ઊંડાઈએ તેમને "મહાત્મા" બનાવ્યા છે.

અસાધારણ ઇચ્છાશક્તિ

ગાંધીજીએ દાખલો બેસાડીને કેવી રીતે જીવવું તે બતાવ્યું છે. સત્ય અને અહિંસાના સિદ્ધાંતો અનુસાર જીવન જીવવાની અસાધારણ ઇચ્છા ધરાવતો તે એક સામાન્ય માણસ હતો. તેણે જે ઉપદેશ આપ્યો તે તેણે પ્રથમ પ્રેક્ટિસ કર્યો.

ચાર પોઈન્ટ

લોકો મહાત્મા ગાંધીને અનુસરતા હતા અને તેમનો આદર કરતા હતા કારણ કે:

- તેણે સાદું જીવન જીવ્યું
- તે અન્ય લોકો માટે દયાળુ હતો
- તે હંમેશા સાચું બોલતો હતો
- તેમણે અંગ્રેજો સામે લડાઈ કરી અને આપણને આઝાદી અપાવી

નિશ્ચય

ગાંધીજી અહિંસા અને શાંતિમાં માનતા હતા. તેઓ સ્વાતંત્ર્ય સેનાની હતા પરંતુ તેમના નિશ્ચયને કારણે અન્ય સ્વાતંત્ર્ય સેનાનીઓથી અલગ હતા. તેણે ક્યારેય હાર માની નહીં અને તેણે ક્યારેય આશા ગુમાવી નહીં, ભલે તેનો સંઘર્ષ નિષ્ફળતાનો સામનો કરવો પડ્યો. તેમણે અહિંસામાં તેમની માન્યતાને છોડવા ન દીધી.

મહાત્મા ગાંધીનું જીવન એક પાઠ્યપુસ્તક છે. તેણે ક્યારેય કોઈને કંઈ કરવાનું કહ્યું નહીં, પરંતુ તે કેવી રીતે કરવું તે દરેકને બતાવ્યું. તેઓ નવી પેઢી માટે સાચા રોલ મોડેલ પણ છે કારણ કે તેઓ પોતે જે બોલ્યા અને શીખવતા હતા તે દરેક બાબત માટે તેઓ એક આદર્શ ઉદાહરણ હતા. તે પ્રેરણા આપે છે કારણ કે તેનું જીવન હજુ પણ પ્રેમ, શાંતિ, પ્રામાણિકતા અને સત્યનું સૌથી સુંદર ચિત્ર દર્શાવે છે.

સકારાત્મક ઉર્જા

ગાંધીજીની સત્યનિષ્ઠા આપણને સૌથી વધુ પ્રેરણા આપે છે. તે આપણા જેવો જ માણસ હતો, પરંતુ તેણે પોતાની નબળાઈઓને દૂર કરવાનો પ્રયાસ કર્યો અને તેમાં સફળતા મેળવી. દેશને આઝાદ કરાવવો તેની સાચી ઇચ્છા હતી અને અન્ય કોઈ હેતુ કે સ્વાર્થ માટે નહીં. આજના રાજકારણીઓથી

વિપરીત, તેઓ બેવડા વ્યક્તિત્વ ધરાવતા ન હતા. તેને પ્રસિદ્ધિની લાલસા ન હતી. તેમના સંપર્કમાં આવેલા લોકોએ તેમની સકારાત્મક ઉર્જાનો અનુભવ કર્યો.

જે વ્યક્તિએ હિંસાનો વિચાર કર્યા વિના આપણા દેશને આઝાદ કર્યો તે આપણા મહાત્મા ગાંધી છે. તેઓ બૌદ્ધિક હતા અને નકારાત્મક બાબતોને સકારાત્મકમાં ફેરવતા હતા. હું તેમની બલિદાનની ભાવનાથી પ્રેરિત છું. તેમણે જનતાને આપવામાં અને ઉત્થાન કરવામાં આનંદ અનુભવ્યો.

સરળ અને શાંતિ-પ્રેમાળ

ગાંધીજી સાદું જીવન જીવતા હતા. તેણે બદલામાં કંઈપણ અપેક્ષા રાખ્યા વિના જરૂરિયાતમંદ લોકોને મદદ કરી. તેમણે બ્રિટિશ શાસન સામે લડવામાં અને ભારતને સ્વતંત્ર રાષ્ટ્ર બનાવવામાં મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવી હતી. તેમણે ભારતના લોકોને સ્વતંત્રતા માટે લડવા અને રાષ્ટ્રમાં શાંતિ અને સંવાદિતા લાવવા માટે પ્રોત્સાહિત કર્યા. ગાંધીજી પોતે શાંતિપ્રિય માનવી હતા અને કોઈપણ પ્રકારની હિંસાનો ધિક્કાર કરતા હતા. તે યુદ્ધો અને સંઘર્ષોને ઉકેલ તરીકે માનતા ન હતા. ગાંધીજીના આ ગુણોએ જ લોકોને તેમનું અનુસરણ કરવાની પ્રેરણા આપી.

નિર્ભય

ગાંધીજી સાદગી આચરતા હતા. તેઓ સત્ય બોલવામાં નિર્ભય હતા અને તેમણે તેમના દૃષ્ટિકોણને રજૂ કરવા માટે અહિંસક પદ્ધતિઓનો અભ્યાસ કર્યો. આ સિદ્ધાંતો તેમના રોજિંદા જીવનમાં તેમના દ્વારા પ્રથમ પ્રેક્ટિસ કરવામાં આવ્યા હતા તે પહેલાં તેમણે અન્ય લોકોને તેનું પાલન કરવાનું કહ્યું હતું. તેમણે અસ્પૃશ્યોના જીવનને મૂલ્ય આપ્યું, તેમને ભગવાનના બાળકો નામ આપ્યું. તેમના ભાઈઓની પીડા અનુભવવાનો અને તેમના હેતુ માટે ઉપવાસ કરવાનો તેમનો સ્વભાવ મનુષ્ય પ્રત્યેની તેમની સહાનુભૂતિ દર્શાવે છે. હું ગાંધીથી પ્રેરિત છું કારણ કે તેઓ અહિંસા (અહિંસા)ના માર્ગને અનુસરનાર બહાદુર અને આત્મવિશ્વાસુ વ્યક્તિ હતા. તેમણે દેશની ખાતર પોતાના જીવનનું બલિદાન આપ્યું. તે એક મહાન નેતા હતા અને મારા પ્રિય હીરો છે. તેણે મને સાદું જીવન અને ઉચ્ચ વિચાર બતાવ્યું.

ગામડાઓમાંથી

મહાત્મા ગાંધીજીને ગામડાંના લોકોનો મોટો અનુયાયીઓ હતો કારણ કે તેમણે કહ્યું હતું “ગ્રામરાજ્ય હી રામરાજ્ય”. તેનો અર્થ એ થયો કે જો ગામડાઓ પર્યાપ્ત ખેતી અને સિંચાઈ સાથે સમૃદ્ધિમાં રહે છે, તો ગામનો વિકાસ થશે કે જાણે ઈશ્વર પોતે ગામ પર શાસન કરી રહ્યા હોય. તેનો અર્થ એ હતો કે શહેરો અને નગરોનો વિકાસ ગામડાઓના વિકાસ પર આધાર રાખે છે. તેઓ “ગ્રામરાજ્ય”માં માનતા હતા. તેથી, તેમણે તેમને કહ્યું કે આ ભારતની ભવ્ય સ્વતંત્રતાનું મૂળ હશે.

ઘણા લોકોએ ભારતની આઝાદી માટે સંઘર્ષ કર્યો અને આઝાદીની ચળવળ દરમિયાન ઘણા લોકોએ જીવ ગુમાવ્યા. પરંતુ, જ્યારે આપણે ભારતીય સ્વતંત્રતા વિશે વાત કરીએ છીએ, ત્યારે ગાંધીજીનું

નામ આપણા મગજમાં સૌથી પહેલા આવે છે અને તેમને “આપણા રાષ્ટ્રપિતા” તરીકે ગણવામાં આવે છે. આનું કારણ શું છે? ગાંધીજીની સાદગી અને અન્યો પ્રત્યેના પ્રેમે તેમને સામાન્ય માણસની નજીક બનાવ્યા. સ્વતંત્રતા ચળવળ દરમિયાન તમામ તબક્કે તેમણે માત્ર અહિંસા અથવા અહિંસાનો જ ઉપદેશ આપ્યો અને તેનું પાલન કર્યું.

મારા મત મુજબ, લોકોને ગાંધીજીને અનુસરવા માટે જે પ્રેરણા મળી તે તેમની હિંમત અને આત્મવિશ્વાસ છે. સત્યના માર્ગ પર ચાલવા માટે તેઓ ક્યારેય અચકાયા ન હતા અને તેમને ટેકો આપવા માટે કોઈની જરૂર નહોતી. તે ચોક્કસ જાણતો હતો કે તે સાચું કરી રહ્યો છે. જ્યારે આપણે યોગ્ય કરીએ છીએ ત્યારે આપણને ડરવાની જરૂર નથી.

કામ પ્રત્યેની નિષ્ઠા

ગાંધીજી, પ્રેમથી બાપુ તરીકે ઓળખાતા, તેમના કામ પ્રત્યે સંકલ્પબદ્ધ અને સમર્પિત હતા. સત્યાગ્રહ, દાંડી ફરજ, અસહકાર ચળવળ અને તેમણે લીધેલા અન્ય પ્રકારનાં મોટાં પગલાં તેમના “નિશ્ચય”નો પુરાવો છે. તેઓ સમર્પિત પણ હતા અને દરેક કામને મહત્વપૂર્ણ માનતા હતા.

દેશભક્તિ

તે ગાંધીજીની સરળ જીવનશૈલી અને તેમના મજબૂત, નિર્ધારિત પાત્ર હતા જેણે લાખો લોકોને સમર્થનમાં રેલી કરવા માટે પ્રભાવિત કર્યા. સત્યાગ્રહ અને અહિંસાની તેમની વિભાવનાઓએ ઘણા ભારતીયોમાં રસ અને ઉત્સાહ જગાડ્યો. તેમણે દરેક ભારતીયમાં દેશભક્તિની પ્રેરણા આપી.

પ્રેરણાદાયી વિશ્વાસ

ગાંધીજીએ ક્યારેય લોકોને તેમનું અનુસરણ કરવા અથવા પોતાને નેતા માનવાનું કહ્યું નથી. તેણે ક્યારેય નેતૃત્વ કરવાનો ઈરાદો નહોતો પણ તેણે અનુસરવાનું પસંદ કર્યું. તેણે સત્યને અનુસર્યું અને જેનાથી તેના લોકોને ખુશી મળી. તેમની સાદગી, આત્મવિશ્વાસ, સત્યતા અને સહાનુભૂતિભર્યા સ્વભાવે લોકોને તેમના વખાણ કર્યા. તેઓ આજના રાજકારણીઓની જેમ લોકોને આપેલા ખોટા વચનોને કારણે નહીં પરંતુ તેમના કાર્યોમાં લોકો દ્વારા પોષેલા વિશ્વાસને કારણે નેતા બન્યા હતા.

સાચા માર્ગમાં

સત્ય શોધો અને તે તમને મુક્ત કરશે. ગાંધીજીનો આ સિદ્ધાંત હતો. લોકો શા માટે તેમને અનુસરે છે તેનું કારણ એ છે કે તેમની દરેક ક્રિયા તર્કસંગત અને સામાન્ય માણસ માટે ફાયદાકારક હતી. આજે માત્ર આપણે ભારતીયો જ નહીં, પરંતુ સમગ્ર વિશ્વ તેમની ફિલસૂફીને અનુસરવાનો પ્રયાસ કરે છે.

સંદર્ભ

- સત્યના પ્રયોગો- ગાંધીજી
- પાયાની કેળવણી –ગાંધીજી
- નિત્ય મન –ગાંધીજી
- રામનામ- ગાંધીજી
- સર્વોદય-ગાંધીજી

ગાંધીજીના મતે અહિંસાનો ખ્યાલ

અહિંસાનો ખ્યાલ

અહિંસા સંસ્કૃત ક્રિયાપદ પરથી ઉતરી આવ્યું છે, જેનો અર્થ થાય છે મારવું. હિંમ્સનો અર્થ થાય છે "મારવાની ઇચ્છા"; ઉપસર્ગ નકારાત્મક છે. તેથી અહિંસાનો શાબ્દિક અર્થ થાય છે "મારવાની ઇચ્છા નથી". શાબ્દિક અનુવાદમાં, અહિંસાનો અર્થ થાય છે નુકસાન પહોંચાડ્યા વિના જીવવું; સંપૂર્ણપણે હાનિકારક બનવું, ફક્ત તમારા અને અન્ય લોકો માટે જ નહીં, પરંતુ તમામ જીવંત પ્રાણીઓ માટે. પરંતુ તેની અસરો ઘણી વ્યાપક છે; તે અહિંસા કરતાં વધુ છે, તે એક વલણ કરતાં વધુ છે, તે જીવનની સંપૂર્ણ રીત છે. આ હિંસા "હિંસા" ની વિરુદ્ધ છે, જેનો અર્થ મન, શરીર અથવા વાણીને ઉત્તેજિત કરતી જુસ્સોથી થતા સ્પંદનો દ્વારા જીવન (પ્રાણ) ને નુકસાન થાય છે. (તત્ત્વાર્થધિગમ સૂત્ર viii:13) અહિંસાની વિભાવના તમામ જીવો સુધી વિસ્તરે છે, અને તેથી, પર્યાવરણનું રક્ષણ, કુદરતી રહેઠાણો અને શાકાહાર એ તેના કુદરતી વ્યુત્પન્ન છે. બૌદ્ધ અને જૈન ધર્મ તેમના અનુયાયીઓ પર સંપૂર્ણ અહિંસા લાદે છે. હિંદુ ધર્મમાં તેનો અર્થ સજીવ પ્રાણીઓને ઈજા ન પહોંચાડવાનો સિદ્ધાંત છે. હિંદુઓ, ખાસ કરીને ભારતના દક્ષિણ ભાગોમાં, પ્રાણીઓને નુકસાન ન પહોંચાડવાની માન્યતાથી ઘણીવાર માંસ ખાવાનું ટાળે છે. જે ગીતાની ભાવના વાંચે છે, તેને તે અહિંસાનું રહસ્ય, ભૌતિક શરીર દ્વારા આત્મ-સાક્ષાત્કારનું રહસ્ય શીખવે છે.

જૈન ધર્મમાં અહિંસા

ગાંધીજીની ફિલસૂફીના મૂળ તત્ત્વો ભારતીય ધર્મો જૈન ધર્મ અને બૌદ્ધ ધર્મમાં હતા. આ બંને ધર્મો અહિંસાની હિમાયત કરે છે, જે "મારવા અથવા નુકસાન કરવાની ઇચ્છાની ગેરહાજરી" છે. જૈન ગ્રંથ, આચરંગ સૂત્ર, અહિંસાની મૂળભૂત આવશ્યકતાનું વર્ણન કરે છે: "બધા જીવોજીવનના શોખીન છે; તેઓ આનંદની ઇચ્છા રાખે છે અને દુઃખને ધિક્કારે છે, વિનાશથી દૂર રહે છે અને જીવવા માટે પ્રેમ કરે છે, તેઓ જીવવાની ઝંખના કરે છે. બધા માટે, જીવન પ્રિય છે" (પ્રકરણ 11). મહાવીરે અહિંસાના સત્ય અને અનુશાસનની સાથે આત્માની શાશ્વત શોધ પર નવો પ્રકાશ ફેંક્યો. તેણે કહ્યું: અણુ જેવું નાનું અને સૂક્ષ્મ કંઈ નથી અને અવકાશ જેટલું વિશાળ કોઈ તત્ત્વ પણ નથી. જૈનોમાં, સૌથી મહાન ગુણોમાંનો એક સાથી જીવો પ્રત્યે કરુણા અને દયા દર્શાવવાનો હતો. જૈન સાધુઓ માટે સ્પષ્ટ નિયમો જૈન પરંપરા મુજબ, અહિંસા એ શરીર, મન અને આત્મામાં કરુણાનું એક મહાન વ્રત છે. તેમના શાસ્ત્રો જણાવે છે: કોઈપણ પ્રાણી અથવા જીવને દુઃખ, દુરુપયોગ, ત્રાસ, ગુલામ બનાવશો નહીં, અપમાનિત કરશો નહીં, યાતના આપો, યાતના આપો અથવા મારશો નહીં. જૈનો માને છે કે જીવન (જે આત્માની સમકક્ષ છે) આસ્થા, જાતિ, જાતિ અથવા તો જાતિઓને ધ્યાનમાં લીધા વિના પવિત્ર છે. અન્ય જીવોને થતા નુકસાનને પોતાને થયેલું નુકસાન માનવામાં આવે છે કારણ કે તે ખૂબ કર્મોને આકર્ષે છે. મન, શરીર અથવા વાણીની જુસ્સાદાર પ્રવૃત્તિને કારણે શારીરિક અથવા સભાન જીવનને થતી કોઈપણ ઈજા ચોક્કસપણે હિંસા છે;

નિશ્ચિતપણે આસક્તિ અને અન્ય લાગણીઓની ગેરહાજરી એ અહિંસા છે. (પુરુષાર્થ સિદ્ધિ-ઉપચાર: 43-4) જ્ઞાનર્નવમાં સૌથી વધુ બળવાન વિધાન જોવા મળે છે કે હિંસા એ દયનીય પરિસ્થિતિનું પ્રવેશદ્વાર છે, તે પાપનો મહાસાગર પણ છે; તે પોતે એક ભયંકર નરક છે અને ચોક્કસપણે સૌથી ગાઢ અંધકાર છે"જો કોઈ વ્યક્તિ દુઃખ પહોંચાડવાનો વ્યસની હોય, તો તેના તમામ ગુણો જેમ કે નિઃસ્વાર્થતા, મહાનતા, નિઃસ્વાર્થતા, મક્કમતા, ઉદારતા અથવા દાન વ્યર્થ છે. દ્રેષ અને દુશ્મનાવટ, આક્રમકતા અને ધમંડ, અને અપ્રમાણિકતા અને નિરંકુશ શોષણ અને ઉપભોગ. આ સંઘર્ષગ્રસ્ત વિશ્વમાં, જૈન ધર્મ મોટાભાગે અહિંસાનો પર્યાય બની ગયો છે (આચાર્ય મહાપ્રજ્ઞા: 'અહિંસા અને તેના અનેક પાસાઓ')

અહિંસા એ બુદ્ધ દ્વારા શીખવવામાં આવેલા પાંચ ઉપદેશો અથવા દસ ઉપદેશોમાંથી પ્રથમ છે - "હત્યા કરશો નહીં." ઈસુ ખ્રિસ્ત કદાચ ઇતિહાસમાં સૌથી સક્રિય વિરોધી હતા. તેમની અહિંસા શ્રેષ્ઠ હતી. અહિંસા ચોક્કસપણે કાયરતા નથી; આ જ્ઞાન છે. અને જ્ઞાન એ પુનર્જન્મ, કર્મ, ધર્મ, વસ્તુઓની સર્વવ્યાપકતા અને પવિત્રતાના હાલના દૈવી નિયમોનું સંચિત જ્ઞાન છે, જે હિંદુના માનસ અથવા આત્મામાં એકસાથે મિશ્રિત છે. રમણ મહર્ષિ કહે છે: તને પોતાને દુઃખ ગમતું નથી. તમે બીજાને કેવી રીતે નુકસાન પહોંચાડી શકો છો? દરેક હત્યા આત્મહત્યા છે. અજ્ઞાનતાના આ જીવને શાશ્વત, આનંદમય અને પ્રાકૃતિક અવસ્થાને દબાવી દીધી છે. આમ વર્તમાન જીવન શાશ્વત, આદિમ અસ્તિત્વની હત્યાને કારણે છે. શું આ આત્મહત્યાનો મામલો નથી? ટોલ્સટોય વર્તમાન યુગ દ્વારા ઉત્પાદિત અહિંસાના સૌથી મોટા પ્રચારક હતા

ગાંધીજીવાદમાં અહિંસા

ગાંધીજીએ તેમની પત્ની પાસેથી અહિંસાના પાઠ શીખ્યા, જ્યારે તેઓ પત્નીને તેની ઇચ્છા પ્રમાણે ઢાળવાનો પ્રયાસ કર્યો. એક તરફ, તેમની ઇચ્છા પ્રત્યેનો તેમનો અડગ પ્રતિકાર અને બીજી તરફ, તેમની મૂર્ખતાને લીધે થતી વેદના પ્રત્યે તેની શાંત રજૂઆત આખરે તેમને પોતાને શરમાવે છે અને તેમની મૂર્ખતામાંથી મુક્ત કરે છે દલાઈ, જેમણે વિચાર્યું કે તેઓ તેમના પર શાસન કરવા માટે જન્મ્યા છે અને છેવટે, તે અહિંસામાં તેની શિક્ષિકા બની. સામાન્ય રીતે પણ, અહિંસા એટલે અહિંસા. પરંતુ ગાંધીજી માટે, "તેના ખૂબ જ ઉચ્ચ, અનંત ઉચ્ચ અર્થ. આનો અર્થ એ છે કે તમે કોઈને નારાજ કરી શકતા નથી; તમે તમારા દુશ્મનો વિશે જેઓ તમને પોતાનો દુશ્મન માને છે તેમની સાથે પણ, ખરાબ વિચારો ન હોઈ શકે. કોણ આ સિદ્ધાંતને અનુસરે છે, તેનો કોઈ દુશ્મન નથી. જે વ્યક્તિ આ સિદ્ધાંતને અનુસરે છે અસરકારકતામાં માને છે, તે અંતિમ તબક્કામાં છે, જ્યારે તેજ્યારે કોઈ વ્યક્તિ તેના લક્ષ્ય સુધી પહોંચે છે, ત્યારે આખું વિશ્વ તેના પગ પર રહે છે. તે થાય છે. જો તમે તમારા પ્રેમને આ રીતે અહિંસા વ્યક્ત કરો છો જો તે તમારા કહેવાતા દુશ્મન પર અવિશ્વસનીય છાપ છોડી દે છે, તો તેએ પ્રેમ પણ પાછો આપવો પડશે. આ સિદ્ધાંત આપણને કહે છે કે આપણે ગૌણ અધિકારીઓના સન્માનનું રક્ષણ તે વ્યક્તિના હાથમાં રહે છે. અશુદ્ધતા કરનારને આપણું જીવન સોંપીને આપણે આ કરી શકીએ છીએ. અને આ માટે પ્રહાર કરતાં

વધુ હિંમતની જરૂર છે મારી અહિંસા સખત સામગ્રીથી બનેલી છે તે વૈજ્ઞાનિકો દ્વારા જાણીતી છે સખત ધાતુ કરતાં પણ મજબૂત. (T-5-169) અહિંસા, આપણી ગતિશીલ સ્થિતિ એટલે સભાન વેદના. જો અહિંસા જો મારે તેને ચેપી અને ચેપી બનાવવું હોય, તો મારે મારા વિચારો પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવું પડશે. વધુ નિયંત્રણ મેળવવું પડશે.

વિચાર અને શબ્દમાં અહિંસા સાથેની અહિંસક ક્રિયા ક્યારેય વિરોધી પર કાયમી હિંસક પ્રતિક્રિયા પેદા કરવી જોઈએ નહીં. અહિંસક યોદ્ધાને ખબર નથી હોતી કે લડાઈ કેવી રીતે છોડવી. તે હિંસાથી દૂર ભાગી જાય છે, એક વખત પણ ખરાબ વિચારને તેના મગજમાં પ્રવેશવાદેતો નથી. તેમની અહિંસા સાર્વત્રિક પ્રેમની માંગ કરે છે, અને આપણે તેનો નાનો ભાગ નથી. અને તેમને લઘુમતીઓની સેવામાં પોતાને સમર્પિત કરવાનો આદેશ આપે છે. તેમની અહિંસા માત્ર તમામ જીવો પ્રત્યેની દયા નથી. અહિંસા પ્રત્યેનો તેમનો પ્રેમ બીજા બધા કરતાં ચડિયાતો છે, પછી ભલે તે સાંસારિક હોય અહિંસાનો સિદ્ધાંત ચોરો અને ડાકુઓ અને ખૂનીઓને પણ સજા કરવાની તરફેણ કરતો નથી. સત્ય અને અહિંસામાં તેમની શ્રદ્ધા સતત વધી રહી છે, અને તેઓ હંમેશા તેમના જીવનમાં તેમને અનુસરવાનો પ્રયાસ કરે છે. તેમનું જીવન અહિંસાના ધર્મ દ્વારા ભારતની સેવા માટે સમર્પિત છે, જેને તેઓ હિંદુ ધર્મનું મૂળ માને છે. તેમનું ધ્યેય દરેક ભારતીયને, અંગ્રેજોને પણ અને આખરે સમગ્ર વિશ્વને અહિંસામાં રૂપાંતરિત કરવાનું છે, જેથી પરસ્પર સંબંધોનું નિયમન થાય, પછી તે રાજકીય, આર્થિક, સામાજિક કે ધાર્મિક હોય. તેની અહિંસા તેને જોખમથી દૂર ભાગવા અને પ્રિયજનોને અસુરક્ષિત છોડવા દેતી નથી. તેઓ કહે છે, અહિંસા એક પંથ છે. મારે તે મુજબ વર્તવું જોઈએ, પછી ભલે હું એકલો હોઉં કે મારી સાથે કોઈ હોય. મારો અહિંસાનો પંથ ખૂબ જ સક્રિય બળ છે. અહિંસામાં અહંકાર અને અભિમાનને કોઈ સ્થાન ન હોવાથી, અહિંસક હોવાનો દાવો કરનાર વ્યક્તિએ તેની દિનચર્યામાં તેનું પાલન કરવું જોઈએ. આ સંદર્ભમાં મહાત્મા ગાંધીજી પોતે કહે છે: "જો કોઈમાં અભિમાન અને અહંકાર હોય, તો તે અહિંસક નથી. નમ્રતા વિના અહિંસા અશક્ય છે."

અહિંસા અને સત્ય

ગાંધીજી માત્ર સત્ય અને અહિંસાનો દાવો કરવા માગે છે. સત્ય અને અહિંસા પહાડ જેટલા જૂના છે. અહિંસા અને સત્ય એટલા એકબીજા સાથે જોડાયેલા છે કે તેમને અલગ અને અલગ પાડવું વ્યવહારીક રીતે અશક્ય છે. તેઓ સિક્કાની બે બાજુઓ અથવા તેના બદલે સરળ, અનસ્ટેમ્ડમેટલ ડિસ્ક જેવા છે. હજુ પણ અહિંસા જ સાધન છે; સત્ય પ્રાપ્ત છે. સત્ય હકારાત્મક છે, અહિંસા નકારાત્મક છે. સત્ય હકીકત માટે વપરાય છે, અહિંસા એ હકીકતની નકારાત્મકતા છે. સત્ય સ્વયંસ્પષ્ટ છે, અહિંસા તેનું પાકેલું ફળ છે. તે સત્યમાં મૂળ છે, પરંતુ સ્વયંસ્પષ્ટ નથી. આ અહિંસા સત્યનીશોધનો આધાર છે. હું દરરોજ અનુભવું છું કે જ્યાં સુધી તે અહિંસા પર આધારિત ન હોય ત્યાં સુધી આ શોધ નિર્થક છે." અહિંસા અને સત્ય પ્રત્યે દેશભક્તિની લાગણી વફાદારી અને કડક પાલનની માંગ કરે છે. સત્ય અને અહિંસા કદાચ વિશ્વમાં તમારી પાસે સૌથી વધુ સક્રિય દળો છે. ગાંધીજી માટે, અહિંસા એ સત્યની સૌથી મોટી અભિવ્યક્તિ હતી. ગાંધીજી

લખે છે, "સત્ય અને અહિંસા સાથે, તમે વિશ્વને તેના પગ પર મૂકી શકો છો." તેમણે એમ પણ કહ્યું: સત્ય મારો ધર્મ છે અને અહિંસા એ તેને પ્રાપ્ત કરવાનો એકમાત્ર રસ્તો છે. સત્યની પ્રાપ્તિ જે સ્વયંના વિસ્તરણ તરીકે સર્જાયેલી તમામ વસ્તુઓ સાથે એકતાની પ્રાપ્તિ છે તે અહિંસાનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે. જ્યારે અહિંસા જ્યારે સંપૂર્ણ સત્ય પ્રાપ્ત કરવાના સાધન તરીકે અપનાવવામાં આવે છે ત્યારે તે અસરકારક આધ્યાત્મિક અભ્યાસ બની જાય છે. સત્ય અને અહિંસા બંધ સદ્ગુણો નથી, પરંતુ તે મંચ અને વિધાનસભામાં એટલા જ લાગુ પડે છે જેટલા બજારમાં છે. ગાંધીજી માટે સત્ય એ જ ઈશ્વર છે અને અહિંસાના માર્ગ સિવાય સત્ય પ્રાપ્તિનો બીજો કોઈ માર્ગ નથી. તેમણે વચન આપ્યું: સત્ય અને અહિંસાના આચરણથી ધાર્મિક મતભેદો દૂર થઈ ગયા, અને અમે દરેક ધર્મમાં સુંદરતા જોવાનું શીખ્યા. સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતા ત્યારે જ પ્રાપ્ત થશે જ્યારે આપણે વ્યવહારમાં સત્ય અને અહિંસા પ્રત્યેનું વલણ અપનાવીશું. સત્યને તમારી એરણ તરીકે અને અહિંસાનો તમારા હથોડા તરીકે ઉપયોગ કરો અને જે સત્યની એરણ સામે ટકી ન શકે અને અહિંસાથી મારતા હોય તેને અહિંદુ તરીકે ત્યજી દો.

અહિંસા અને સત્યાગ્રહ

અહિંસા એ સત્યાગ્રહનો આધાર છે, જે "અપરિવર્તનશીલ લઘુત્તમ" છે જેના પર સત્યાગ્રહ ટકે છે અને જે તેના મૂલ્યનું અંતિમ માપ છે. ગાંધીજીસ્પષ્ટપણે માને છે કે સત્યાગ્રહીઓએ ગુસ્સો ન કરવો જોઈએ. દ્વેષ પણ ન કરવો જોઈએ. તેમના અહિંસાના વિકાસમાં તેઓ ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ છે. આગળ છે. "અહિંસા એ આપણી પ્રજાતિનો કાયદો છે, જેમ કે હિંસા એ પ્રાણીઓનો કાયદો છે." પ્રાણીમાં આત્મા સુષુપ્ત રહે છે અને તેને શારીરિક શક્તિ સિવાય કોઈ કાયદો ખબર નથી. માણસના ગૌરવ માટે ઉચ્ચનું પાલન કરવું જરૂરી છે. કાયદો - આત્માની શક્તિ " ગાંધીજીએ કહ્યું હતું કે, "શક્તિ શારીરિક ક્ષમતાથી આવતી નથી. તે અદ્ભુત ઈચ્છાશક્તિથી આવે છે." આ તે છે જ્યાં તેને તેની શક્તિ મળી અને આ તે છે જ્યાં તેણે અન્ય લોકોને તેમની શક્તિ શોધવા માટે પ્રેરણા આપી. માનવ ચેતનાના ઊડાણમાં છુપાયેલી આ આંતરિક શક્તિને સંપૂર્ણ અહિંસાનું આચરણ કરીને વિકસાવી શકાય છે. જ્યારે હિંસા આ આંતરિક ઊર્જાને અવરોધે છે અને છેવટે વિનાશક પરિણામો આપે છે, અહિંસા, યોગ્ય રીતે સમજાયેલી, અજેય છે. "અહિંસા એ હિંસાથી સંપૂર્ણ ત્યાગ છે." ગાંધીજીએ અહિંસાને વીરતા સાથે સાંકળી અને તેને [સતત] સક્રિય બળ તરીકે જાહેર કર્યું. તે એક સૌથી શક્તિશાળી શક્તિ છે જેનો ઉપયોગ સમજદારીપૂર્વક અને ઉચ્ચ સમજ સાથે થવો જોઈએ, અને સમાન સરળતા સાથે નહીં. ગાંધીજીના પોતાના શબ્દોમાં કહીએ તો: "અહિંસાને તમે ધારો છો તેટલી હળવાશથી ન લઈ શકાય. અહિંસા એ સૌથી શક્તિશાળી બળ છે. પરંતુ જો બધા માણસો સમાન સરળતા સાથે સૌથી શક્તિશાળી બળનો ઉપયોગ કરી શકે, તો તેનું મહત્વ સમાપ્ત થઈ જશે. આપણે હજી સુધી સક્ષમ નથી. આપણા રોજિંદા ઉપયોગના અસંખ્ય ગુણોનું સાચું માપ શોધીએ, તેથી આપણે અહિંસા જેવી સૌથી શક્તિશાળી શક્તિને હળવાશથી ન લેવી જોઈએ, અને આપણે ધીરજ અને વિશ્વાસ સાથે તેની છુપાયેલી શક્તિને શોધવાનો પ્રયાસ કરીએ." "અહિંસાનો ઉપદેશ આપી શકાતો નથી. "તેનો અભ્યાસ

કરવો જ જોઈએ," તેમણે ભાર મૂક્યો. "જો આપણે અહિંસક રહીશું, તો દ્વેષનું પણ અસ્તિત્વ બંધ થઈ જશે, જેમ કે બીજું બધું અસ્તિત્વમાં નથી, ઉપયોગ કર્યા વિના." "અહિંસા એ એવું વસ્ત્ર નથી કે જેને પોતાની મરજીથી પહેરી શકાય અને ઉતારી શકાય; તેનું સ્થાન આપણા હૃદયમાં છે અને તે આપણા અસ્તિત્વનું અભિન્ન અંગ હોવું જોઈએ." અહિંસાનો ધર્મ માત્ર ઋષિ-મુનિઓનો નથી. આ સામાન્ય લોકો માટે પણ છે.

કાયદા સ્વરૂપે અહિંસા

અહિંસા એ તમામ સંજોગોમાં કામ કરતો સાર્વત્રિક કાયદો છે. ગાંધીજીએ તેમની અહિંસાનીપ્રેક્ટિસને વિજ્ઞાન તરીકે વર્ણવી હતી, અને કહ્યું હતું: "હું 50 વર્ષથી વધુ સમયથી સતત વૈજ્ઞાનિક ચોક્કસાઈ સાથે અહિંસા અને તેની શક્યતાઓનો અભ્યાસ કરું છું." તે એક સચોટ માણસ હતો, સાવચેત અને ચોક્કસ હતો, એક મરાઠી સ્તોત્રનેટાંકવાનો શોખીન હતો જે કહે છે, "મને પ્રેમ આપો, મને શાંતિ આપો, હે ભગવાન, પણ મને સામાન્ય જ્ઞાનથી વંચિત ન કરો." તેમણે અનુભવને સત્યના સ્પર્શના પથર તરીકે મૂલ્યવાન ગણાવ્યું, અને તેમણે જે અહિંસાનો પીછો કર્યો અને "સાચી અહિંસા" તરીકે ઓળખાવી તેને માનવીય બાબતોના તમામ સ્તરે અનુભવને અનુરૂપ હોવું જરૂરી હતું. "મેં તેને લાગુ કર્યું છે," તેમણે જાહેર કર્યું, "જીવનના દરેક ક્ષેત્રમાં: ઘરેલું, સંસ્થાકીય, આર્થિક, રાજકીય. અને મને એક પણ કેસની ખબર નથી કે જેમાં તે નિષ્ફળ ગયો હોય. " દૈનિક પ્રેક્ટિસ તેનું મૂલ્ય નક્કી કરી શકે છે, "જ્યારે તે વિરોધ વચ્ચે અને વિરોધમાં કાર્ય કરે છે," અને તેણે તેના પ્રયોગોનાપરિણામોને બદલે તેના સિદ્ધાંતોનું વિશ્લેષણ કરવા માટે ટીકાકારોની ટીકા કરી. હિંસા એ આપણી પ્રજાતિનો નિયમ છે, જેમ કે હિંસા એ પ્રાણીઓનો નિયમ છે "અહિંસા એ એકાંતમાં આચરવા માટેનો ગુણ નથી, પરંતુ આનો નિયમ છે." સમાજ માટે આચરણ. "સંપૂર્ણ અહિંસાનો અર્થ છે તમારા વિચાર, વાણી અથવા કાર્ય દ્વારા બીજાની બુદ્ધિ, વાણી અથવા ક્રિયાને નુકસાન ન કરવું અને કોઈનું જીવન વંચિત ન કરવું." અહિંસા પ્રત્યે ગાંધીજીનું સમર્પણ તેમની અનુભૂતિથી વધ્યું કે સંઘર્ષનીસમસ્યાને વ્યક્તિગત રીતે હલ કરવાનો આ એકમાત્ર રસ્તો છે. તેમનું માનવું હતું કે હિંસા માત્ર ઉકેલનો ઢોંગ કરે છે અને કડવાશ અને દુશ્મનાવટના બીજ વાવે છે, જે આખરે પરિસ્થિતિને વધુ ખરાબ કરશે.

ગાંધીજી માટે, નિષ્ઠાપૂર્વકઅહિંસાનું પાલન કરવું અથવા તેના વિશે એક પુસ્તક પણ લખવું પૂરતું ન હતું. "જો કોઈ વ્યક્તિ અન્ય લોકો સાથેના અંગત સંબંધોમાં અહિંસાનું પાલન ન કરે, તો તે એક મોટી ભૂલ કરે છે. દાનની જેમ અહિંસા પણ ધરથી શરૂ થવી જોઈએ." અહિંસાની પ્રેક્ટિસ કોઈ પણ રીતે સરળ બાબત નથી, અને ગાંધીજીએ ક્યારેય સૂચવ્યું ન હતું કે તે સરળ છે. એક શિસ્ત તરીકે, "આચારસંહિતા" તરીકે, સાચી અહિંસા શબ્દો અને વિચારો અને ક્રિયાઓ કરતાં વ્યક્તિની સમગ્ર જીવનશૈલી પર ઓછી તકેદારીની માંગ કરે છે.કારણ કે તેમાં શબ્દો અને વિચારોની સાથે સાથેક્રિયાઓનો પણ સમાવેશ થાય છે." અહિંસા એ નીચ વસ્તુ નથી જે તેને બનાવવામાં આવી છે. કોઈપણ જીવંત વસ્તુને નુકસાન ન કરવું

એ નિઃશંકપણે અહિંસાનો એક ભાગ છે. પરંતુ આ અહિંસાના સિદ્ધાંતનું ઉલ્લંઘન છે. દરેક દૃષ્ટ વિચાર, બિનજરૂરી ઉતાવળ, ધિક્કાર, વિશ્વની જરૂરિયાતોને વળગી રહેવું.

અહિંસાનું મહત્વ એ છે કે નૈતિક સંયમના ભાગરૂપે તેને આધ્યાત્મિક, શારીરિક કે માનસિક અંગો સમક્ષ ગણવામાં આવે છે. વધુમાં, તે અન્ય નૈતિક નિયંત્રણોનો પણ આધાર છે, જેમ કે; સત્ય, એટલે કે સાચું ન બોલવું કે ખોટું ન બોલવું; અસ્તેય, એટલે કે ચોરી ન કરવી, અપરિગ્રહ, એટલે કે લોભ વિનાનો અથવા અપરિગ્રહ, અને બ્રહ્મચર્ય, એટલે કે બ્રહ્મચર્ય. ગાંધીજી માટે, અહિંસાનો અર્થ થાય છે: અ-ઇજા, અહિંસા, અહિંત, મારવાની ઇચ્છાનો ત્યાગ અને કોઈપણ જીવંત વસ્તુને નુકસાન પહોંચાડવાનો ઇરાદો, પ્રતિકૂળ વિચારો, શબ્દો અથવા કાર્યોથી દૂર રહેવું અને તમામ જીવો માટે દયા. અહિંસા એ માનવજાતનો નિયમ છે અને તે જડ બળ કરતાં અનંત ઉમદા અને શ્રેષ્ઠ છે.

અહિંસાનું પાત્ર

અહિંસા એ માનવજાતનો નિયમ છે અને તે ઘાતકી બળ કરતાં ઘણો મોટો અને શ્રેષ્ઠ છે. તે વ્યક્તિના સ્વાભિમાન અને ગૌરવની ભાવનાને સંપૂર્ણ રક્ષણ પૂરું પાડે છે, પરંતુ હંમેશા જમીન અથવા જંગમ મિલકતના કબજાને નહીં, જો કે તેની રીઢો પ્રથા તેમના રક્ષણ માટે સશસ્ત્ર લોકોના કબજા કરતાં વધુ સારી સુરક્ષા પૂરી પાડે છે. પરંતુ હંમેશા નહીં, જો કે તેની રીઢો પ્રથા સશસ્ત્ર લોકોના કબજા કરતાં વધુ સારી સુરક્ષા પૂરી પાડે છે. અહિંસક જીવન એ સ્વ-પરીક્ષણ અને સ્વ-શુદ્ધિનું કાર્ય હતું, પછી ભલે તે વ્યક્તિ, જૂથ અથવા રાષ્ટ્ર દ્વારા હાથ ધરવામાં આવે. અહિંસા, જે હૃદયનો ગુણ છે, તે મનને અપીલ કરીને આવી શકતી નથી. આ શરીરનો ગુણ નથી પણ આત્માનો છે. તેની અસર ફેલાવવા માટે તેને ભૌતિક આધારની જરૂર નથી. તે સર્વોચ્ચ ક્રમનું સક્રિય બળ છે. આ આત્માની શક્તિ અથવા આપણી અંદરની દિવ્યતાની શક્તિ છે. અહિંસા, તેના સ્વભાવથી, ગેરલાભ અને અનૈતિક કાર્યોને બચાવવામાં કોઈ મદદરૂપ નથી. જે વ્યક્તિ કે રાષ્ટ્ર અહિંસાનું પાલન કરવા ઈચ્છે છે તેણે સન્માન સિવાય બધું બલિદાન આપવા તૈયાર રહેવું જોઈએ. તેથી, તે અન્ય લોકોના દેશોના કબજા સાથે અસંગત છે, એટલે કે, આધુનિક સામ્રાજ્યવાદ, જે સ્પષ્ટપણે સ્વ-બચાવ માટે બળ પર આધારિત છે. તે એક એવી શક્તિ છે જેનો ઉપયોગ તમામ લોકો, બાળકો, યુવાન પુરુષો અને સ્ત્રીઓ અથવા પુખ્ત વયના લોકો દ્વારા કરી શકાય છે, જો તેઓ પ્રેમના ભગવાનમાં જીવંત વિશ્વાસ ધરાવતા હોય અને તેથી સમગ્ર માનવજાત માટે સમાન પ્રેમ હોય. જ્યારે અહિંસાને જીવનના નિયમ તરીકે સ્વીકારવામાં આવે છે, ત્યારે તે સમગ્ર અસ્તિત્વમાં વ્યાપેલી હોવી જોઈએ અને અલગ-અલગ ક્રિયાઓ પર લાગુ ન થવી જોઈએ. તે માનવું એક મોટી ભૂલ છે કે, જ્યારે કાયદો વ્યક્તિઓ માટે પૂરતો છે, તે માનવજાત માટે નથી. કારણ કે અહિંસા અને સત્યનો માર્ગ રેઝરની ધાર જેવો તીક્ષ્ણ છે. તેની પ્રેક્ટિસ આપણા રોજિંદા ભોજન કરતાં ઘણી વધારે છે. યોગ્ય રીતે ખાવામાં આવેલ ખોરાક શરીરને પોષણ આપે છે પોષણ કરે છે; યોગ્ય રીતે કરવામાં આવેલી અહિંસા આત્માનું પોષણ કરે છે. સત્ય અને અહિંસાના હિતમાં ઘણીવાર આત્મ-દમન જરૂરી છે. શુદ્ધ નિર્ભયતા વિના સાચી

અહિંસા અશક્ય છે. અહિંસા માટે યુદ્ધ સૈનિકની હિંમત કરતાં વધુ જરૂરી છે. અહિંસા એ પ્રયત્નની ગુણવત્તા છે. કાયર આનાથી અસ્પૃશ્ય છે. અહિંસાની શક્તિ વીજળી જેવી પ્રકૃતિની ભૌતિક શક્તિઓ કરતાં અનંત અદ્ભુત અને સૂક્ષ્મ છે. નિઃશસ્ત્ર અહિંસાનીશક્તિ સશસ્ત્ર દળની શક્તિ કરતાં ઘણી શ્રેષ્ઠ છે. અહિંસક વ્યક્તિ માટે સમગ્ર વિશ્વ એક પરિવાર છે. આ રીતે તે કોઈનાથીડરશે નહીં અને અન્ય લોકો તેનાથી ડરશે નહીં.

અહિંસા અને ખાદી

ખાદી અને અહિંસાનો પાઘો અને પ્રતિમા માનવામાં આવે છે. ખાદી એ અહિંસાનું ઘડતર છે. ખાદી માટે એકમાત્ર વાસ્તવિક અને વિશ્વસનીય ગેરંટી ખાદી કામદારોની પ્રામાણિકતા, સત્યતા અને વફાદારી હશે. સાચો ખાદી પહેરનાર જૂઠું બોલશે નહીં. સાચો ખાદી પહેરનાર કોઈ પણ પ્રકારની હિંસા, કપટ કે અશુદ્ધતાને આશ્રય આપશે નહીં. ચરખા એ સત્ય અને અહિંસાનું બાહ્ય પ્રતીક છે. ગાંધીજી માટે ચરખો એ અહિંસાનું પ્રતીક છે. પોતાના શોષણની જેમ, સિટ-ઇન્સ દ્વારા વિદેશી કપડાંનો બહિષ્કાર સરળતાથી હિંસક બની શકે છે; ખાદીના ઉપયોગ દ્વારા આ એકદમ સ્વાભાવિક અને સંપૂર્ણપણે અહિંસક છે. ગાંધીજીએ કહ્યું: "જેમ અમુક ચિત્તો છે જેના દ્વારા તમે નરી આંખે હિંસાને ઓળખી શકો છો, તેવી જ રીતે મારા માટે સ્પિનિંગવ્હીલ એ અહિંસાની નિર્ણાયક નિશાની છે." ખાદીએ અહિંસક સ્વાતંત્ર્ય ચળવળનાફેબ્રિક તરીકે મહત્વ પ્રાપ્ત કર્યું અને પર્યાવરણ-ક્રાંતિનાબેનર તરીકે તેની ઓળખ સ્થાપિત કરી.

ગાંધીજીવાદી અહિંસા

તેમની આત્મકથા, ધ સ્ટોરી ઓફ માય એક્સપેરીમેન્ટ્સવિથટ્રુથમાં, તેઓ લખે છે: "સત્યના સાર્વત્રિક અને સર્વવ્યાપી આત્માને રૂબરૂ જોવા માટે આપણે સર્જનના સૌથી નજીવાપ્રાણીને પણ આપણા જેવા પ્રેમ કરવા સક્ષમ હોવા જોઈએ. અને એવી વ્યક્તિ જે ઈચ્છે છે. તે જીવનના કોઈપણ પગલાથી દૂર રહી શકતું નથી કારણ કે અહિંસા વ્યક્તિના સ્વાભિમાન અને ગૌરવની ભાવનાને સંપૂર્ણ સુરક્ષા પ્રદાન કરે છે, પરંતુ હંમેશા જમીન અથવા જંગમ મિલકતના કબજામાં નહીં, જો કે તેની રીઢો અહિંસા સાબિત થાય છે સશસ્ત્ર માણસોના કબજા કરતાં વધુ સારી રીતે, ગાંધીજી પોતે કબૂલ કરે છે: "અહિંસા મારી પાસે દરેક દુન્યવી અથવા અલૌકિક વસ્તુ છે. તે ફક્ત સત્ય પ્રત્યેના મારા પ્રેમથી મેળ ખાય છે, જે મારા માટે અહિંસાનો પર્યાય છે, જેના દ્વારા અને માત્ર જેના દ્વારા હું સત્યને જોઈ શકું છું અને પહોંચી શકું છું." અહીં ગાંધીજીવાદીઅહિંસાના સંબંધમાં કેટલાક મહત્વપૂર્ણ મુદ્દાઓ નોંધવા જોઈએ, ખાસ કરીને કાયરતા અને અહિંસા જ્યારે તમે અહિંસાનીતલવારથી સજ્જ છો, ત્યારે આ અહિંસા સૌથી મોટી શક્તિ છે. માત્ર અહિંસાનું વિજ્ઞાન જ વ્યક્તિને શુદ્ધ લોકશાહી તરફ દોરી શકે છેવાસ્તવિક અહિંસા વિના, સંપૂર્ણ અરાજકતા હશે. પ્રેમ એક દુર્લભ ઔષધિ છે જે દુશ્મનને પણ મિત્ર બનાવી દે છે અને આ ઔષધિ અહિંસાથીઝળકે છે. જ્યાં સુધી શિસ્ત અહિંસામાં રૂટ ન લે ત્યાં સુધી, તે અનંત દુરાચારનું સ્ત્રોત સાબિત થઈ શકે છે. ગાંધીજીવાદી અહિંસા "માત્ર નિર્દોષતાની નકારાત્મક સ્થિતિ નથી, પરંતુ તે પ્રેમની સકારાત્મક સ્થિતિ છે, જેઓ ખરાબ કામ કરે છે તેમની સાથે પણ સારી રીતે વર્તે છે, પરંતુ આનો અર્થ એ નથી કે ખરાબ વસ્તુઓને મદદ કરવામાં

આવે છે કે કેમ નિષ્ક્રિય સ્વીકૃતિ સાથે ચાલુ રાખવા અથવા સહન કરવા માટે અહિંસાની સક્રિય સ્થિતિ માટે તમારે ખોટું કરનારનો વિરોધ કરવાની જરૂર છે." અહિંસા એ અજોડ શક્તિનું શસ્ત્ર છે. આ જીવનની સર્વોચ્ચ ગુણવત્તા છે. આ બહાદુરોની ગુણવત્તા છે, હકીકતમાં, તે તેમનું સર્વસ્વ છે. આ કાયરોનીપહોંચની બહાર છે. તે લાકડાના અથવા નિર્જીવ સિદ્ધાંત નથી, પરંતુ જીવંત અને જીવન આપતી શક્તિ છે. (યંગઈન્ડિયા, સપ્ટેમ્બર 6, 1926) "અહિંસા તરફનું પ્રથમ પગલું એ આપણા રોજિંદા જીવનમાં, આપણી વચ્ચે, સત્ય, નમ્રતા, સહનશીલતા, પ્રેમાળ-દયા વિકસાવવાનું છે." અહિંસાની પ્રથમ શરત જીવનના દરેક ક્ષેત્રમાં ન્યાય છે.

તેમાંથી પ્રથમ નમ્રતા છે, અહંકાર અને અભિમાનથી મુક્ત વ્યક્તિની ગુણવત્તા. ગાંધીજી પોતે કહે છે: "જો કોઈમાં અહંકાર અને અભિમાન હોય તો વ્યક્તિ અહિંસક નથી. નમ્રતા વિના અહિંસા અશક્ય છે." મારો પોતાનો અનુભવ છે કે, જ્યારે પણ મેં અહિંસાનું આચરણ કર્યું છે, ત્યારે કોઈક અદૃશ્ય શક્તિના ઉચ્ચ સંકેતથી હું પ્રેરિત થયો છું અને તેમાં ટકી રહ્યો છું. મારી ઇચ્છાશક્તિથી હું ખરાબ રીતે નિષ્ફળ થઈ શક્યો હોત. જ્યારે હું પહેલીવાર જેલમાં ગયો, ત્યારે હું સંભાવના જોઈને ધૂજી ગયો. મેં જેલ જીવન વિશે ભયંકર વાતો સાંભળી હતી. પરંતુ મને ભગવાનના રક્ષણમાં વિશ્વાસ હતો. અમારો અનુભવ એવો હતો કે જેઓ પ્રાર્થના ભાવનાથી જેલમાં ગયા તેઓ વિજયી થયા, જેઓ પોતાની શક્તિથી ગયા તેઓ નિષ્ફળ ગયા. જ્યારે તમે કહો છો કે ભગવાન તમને શક્તિ આપે છે, ત્યારે આત્મ-દયા માટે કોઈ જગ્યા નથી. સ્વ-દયા આવે છે જ્યારે તમે કંઈક કરો છો જેના માટે તમે અન્ય લોકો પાસેથી માન્યતાની અપેક્ષા રાખો છો. પરંતુ માન્યતાનો પ્રશ્ન જ નથી. અહિંસામાં ઘણી ધીરજની જરૂર પડે છે.

આત્મશુદ્ધિ વિના, અહિંસાને સક્રિય બળ તરીકે સાકાર કરવું એ માત્ર સ્વપ્ન જ રહી જાય છે. મહાત્મા ગાંધીજીના શબ્દોમાં: "સ્વ-શુદ્ધિ વિના દરેક જીવની ઓળખ અશક્ય છે; આત્મશુદ્ધિ વિના અહિંસાના નિયમનું પાલન એક ખાલી સ્વપ્ન જ રહેશે; જે માણસનું હૃદય શુદ્ધ નથી તે ક્યારેય જાણશે નહીં. ભગવાન મેળવી શકતા નથી." તે પોતે કહે છે: "પરંતુ આત્મશુદ્ધિનો માર્ગ મુશ્કેલ અને મુશ્કેલ છે. સંપૂર્ણ શુદ્ધતા પ્રાપ્ત કરવા માટે વ્યક્તિએ વિચાર, વાણી અને કાર્યમાં વાસનાથી સંપૂર્ણપણે મુક્ત હોવું જોઈએ; પ્રેમ અને દ્વેષ, આસક્તિ અને દ્વેષના વિરોધી પ્રવાહોમાંથી ઉભા થવું જોઈએ. .

ગાંધીજી માટે, અહિંસાનો સ્રોત ખુદ ભગવાન છે અને "અહિંસા ત્યારે જ સફળ થાય છે જ્યારે આપણે ઈશ્વરમાં સાચી શ્રદ્ધા રાખીએ." તેમનો ધર્મ સત્ય અને અહિંસા પર આધારિત છે. સત્ય તેમના ભગવાન છે. અહિંસા તેમને પ્રાપ્ત કરવાનું સાધન છે. અહિંસાના ઉપાસકને એક જ ડર હોય છે, તે ભગવાનનો. અહિંસક વ્યક્તિ આપોઆપ ભગવાનનો સેવક બની જાય છે. "અહિંસા એ આત્માનો ગુણ છે, અને તેથી, દરેક વ્યક્તિએ જીવનની તમામ બાબતોમાં તેનું પાલન કરવું જોઈએ, તો તેનું કોઈ વ્યવહારિક મૂલ્ય નથી." મહાત્મા ગાંધીજી દ્વારા ઘડવામાં આવેલ 'અહિંસા'નો સિદ્ધાંત આજે પણ દમનકારી શાસનને દૂર કરવા માટે અસરકારક મોડેલ છે. ઇજિપ્તીયન લોકોએ બતાવ્યું છે કે અહિંસાના સિદ્ધાંતો હજુ પણ

જીવંત છે અને હકારાત્મક પરિવર્તન લાવવા માટે કામ કરે છે જે આ ગ્રહ પર ઘણા લોકો માંગી રહ્યા છે. (કાઇટેડ્રરન્યૂઝ, જ્યોર્જટાઉન, ગયાના, ફેબ્રુઆરી 22, 2011) ટૂંકમાં, અહિંસાની કોઈ મર્યાદા હોતી નથી અને ક્યારેય નિષ્ફળ જતી નથી. ગાંધીજીએઅહિંસાનો ઉપદેશ આપ્યો અને તેનું પાલન કર્યું. તેમનું માનવું હતું કે સત્ય અને અહિંસા વિના માનવતાનો નાશ થઈ શકે છે. ગાંધીજીએ કહ્યું: "અહિંસા એ મારી આસ્થાનો પ્રથમ લેખ છે. તે મારા સંપ્રદાયનો છેલ્લો લેખ પણ છે." ગાંધીજીએ પશ્ચિમમાં અહિંસાની રજૂઆત કરી. તેમની વ્યૂહરચના અને સિદ્ધાંતોએમાર્ટિનલુથરકિંગ, જેમ્સલોસન અને નેલ્સન મંડેલા જેવા ઘણા નેતાઓને પ્રભાવિત કર્યા. ગાંધીજી માનતા હતા, 'અહિંસા, શક્તિહિનતાની શક્તિ, ઈશ્વરની શક્તિ, સત્ય અને પ્રેમની શક્તિ છે જે ભૌતિક જગતની બહાર આધ્યાત્મિક ક્ષેત્રમાં જાય છે. આ શક્તિ મૃત્યુ પર કાબુ મેળવી શકે છે, જેમ કે ઈશ્વરે ઈસુની અહિંસા, તેના વધસ્તંભ પર ચઢાવવા અને પ્રતિકાર કરનારા સમુદાયમાં તેના પછીના પુનરુત્થાન દ્વારા જાહેર કર્યું હતું. વીસમીસદીમાં, ગાંધીજીએ આ શક્તિને જાહેર સ્તરે ચલાવવાનો પ્રયાસ કર્યો જેટલો આધુનિક સમયમાં બીજા કોઈએ કર્યો નથી. (જ્હોનડીરે, ગાંધીજીના પ્રયોગો: ન્યુક્લિયર એજમાં અહિંસા, ગાંધીજી જર્નલ, ઓગસ્ટ, 2009) અસ્પૃશ્યતા દૂર કરવી એ અહિંસાના સર્વોચ્ચ અભિવ્યક્તિઓમાંથી એક છે. "મેં પહેલીવાર જ કહ્યું તે પોતાનામાં કંઈ નવું નહોતું. તે પર્વતો જેટલું જૂનું હતું. માત્ર મેં કોઈ કોપીબુકકહેવતનું પુનરાવર્તન કર્યું નથી, પરંતુ મારા અસ્તિત્વના દરેક તંતુ સાથે હું જે માનું છું તે નિશ્ચિતપણે જાહેર કર્યું છે. જીવન વિવિધ ક્ષેત્રોમાં સાઠ વર્ષનો અભ્યાસ ફક્ત વિશ્વાસને સમૃદ્ધ બનાવ્યો છે, મિત્રોના અનુભવ દ્વારા, કોઈ ખચકાટ વિના એકલા ઊભા રહી શકે છે, "વસ્તુ પર વિશ્વાસ કરો, એટલે કે જ્યાં સુધી એવા લોકો છે કે જેઓ સત્યને માનતા નથી, તે પુનરાવર્તિત થવું જોઈએ." ભારતનું ભાગ્ય માનવજાતને અહિંસાનો સંદેશ આપવાનું છે એવી તેમની અચળ માન્યતા છે.

સંદર્ભ

- સર્વોદય- ગાંધીજી
- સત્યના પ્રયોગો- ગાંધીજી
- હિંદ સ્વરાજ- ગાંધીજી
- પાયાની કેળવણી- ગાંધીજી
- મારો જેલનો અનુભવ -ગાંધીજી
- ગાય અને ગૌશાળા- ગાંધીજી

ભારતની આઝાદીમાં મહત્ત્વા ગાંધીની ભૂમિકા

ગાંધીજી બોમ્બેમાં પરવડે તેવી સૌથી સસ્તી કોલેજમાંથી બહાર નીકળી ગયા હતા. માવજી દવે જોશીજી, એક બ્રાહ્મણ પૂજારી અને પારિવારિક મિત્ર, ગાંધીજી અને તેમના પરિવારને સલાહ આપી હતી કે તેમણે લંડનમાં કાયદાના અભ્યાસને ધ્યાનમાં લેવો જોઈએ. જુલાઈ ૧૮૮૮માં તેમની પત્ની કસ્તુરબાએ તેમના પ્રથમ હયાત પુત્ર હરિલાલને જન્મ આપ્યો હતો. ગાંધીજી પોતાની પત્ની અને પરિવારને છોડીને ઘરથી આટલે દૂર જતા રહ્યા તે બાબતે તેમની માતા સહજ નહોતી. ગાંધીજીના કાકા તુલસીદાસે પણ તેમના ભત્રીજાને મનાવવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો. ગાંધીજી જવા માંગતા હતા. પોતાની પત્ની અને માતાને સમજાવવા માટે, ગાંધીએ તેમની માતાની સામે પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી કે તેઓ માંસ, દારૂ અને સ્ત્રીઓથી દૂર રહેશે. ગાંધીજીના ભાઈ લક્ષ્મીદાસ, જેઓ પહેલેથી જ વકીલ હતા, તેમણે ગાંધીજીની લંડન અભ્યાસની યોજનાને વધાવી લીધી અને તેમને ટેકો આપવાની ભલામણ કરી. પુતળીબાઈએ ગાંધીજીને તેમની પરવાનગી અને આશીર્વાદ આપ્યા.

લંડનમાં કાયદાના વિદ્યાર્થી તરીકે ગાંધીજી

૧૦ ઓગસ્ટ, ૧૮૮૮ના રોજ ૧૮ વર્ષના ગાંધીજી પોરબંદરથી મુંબઈ જવા રવાના થયા, જે તે સમયે બોમ્બે તરીકે ઓળખાતું હતું. ત્યાં પહોંચ્યા પછી, તેઓ સ્થાનિક મોઢ વાણિયા સમુદાય સાથે રહ્યા, જેમના વડીલોએ તેમને ચેતવણી આપી હતી કે ઇંગ્લેન્ડ તેમને તેમના ધર્મ સાથે સમાધાન કરવા અને પશ્ચિમી રીતે ખાવા-પીવા માટે લલચાવશે. ગાંધીજીએ તેમને તેમની માતાને આપેલા વચન અને તેમના આશીર્વાદની જાણ કરી હોવા છતાં, તેમને તેમની નાતમાંથી બહાર કરવામાં આવ્યા હતા. ગાંધીજીએ તેની અવગણના કરી અને ૪ સપ્ટેમ્બરે તેઓ મુંબઈથી લંડન ગયા. ગાંધીજીએ લંડનની યુનિવર્સિટી કોલેજમાં અભ્યાસ કર્યો હતો, જ્યાં તેમણે ૧૮૮૮-૧૮૮૯માં હેનરી મોર્લે સાથે અંગ્રેજી સાહિત્યના વર્ગોમાં હાજરી આપી હતી. તેમણે બેરિસ્ટર બનવાના ઇરાદાથી ઇનર ટેમ્પલમાં ઇન્સ ઓફ કોર્ટ સ્કૂલ ઓફ લોમાં પણ પ્રવેશ મેળવ્યો હતો. તેમની બાળપણની શરમ અને આત્મ-પીછેહઠ તેમની કિશોરાવસ્થા દરમિયાન પણ ચાલુ રહી હતી. જ્યારે તેઓ લંડન આવ્યા ત્યારે તેમણે આ લક્ષણો જાળવી રાખ્યા હતા, પરંતુ જાહેરમાં બોલતા પ્રેક્ટિસ જૂથમાં જોડાયા હતા અને કાયદાની પ્રેક્ટિસ કરવા માટે પૂરતા પ્રમાણમાં તેમની શરમ પરકાબૂ મેળવી લીધો હતો.

તેમણે લંડનના ગરીબ ડોકલેન્ડ સમુદાયોના કલ્યાણમાં ઊંડો રસ દર્શાવ્યો હતો. ૧૮૮૯માં, લંડનમાં એક કડવો વેપારી વિવાદ ફાટી નીકળ્યો, જેમાં ડોકર્સ વધુ સારા પગાર અને પરિસ્થિતિ માટે હડતાલ પાડી રહ્યા હતા, અને નાવિકો, શિપબિલ્ડરો, ફેક્ટરીની છોકરીઓ અને અન્ય લોકો એકતા સાથે હડતાલમાં જોડાયા હતા. હડતાલ કરનારાઓ સફળ રહ્યા હતા, અંશતઃ કાર્ડિનલ મેનિંગની મધ્યસ્થીને

કારણે, ગાંધી અને એક ભારતીય મિત્રએ કાર્ડિનલની મુલાકાત લીધી હતી અને તેમના કામ માટે તેમનો આભાર માન્યો હતો.

લંડનમાં ગાંધીજીના સમય પર તેમણે પોતાની માતાને આપેલા વ્રતની અસર થઈ હતી. તેમણે નૃત્યના પાઠો લેવા સહિત "અંગ્રેજી" રિવાજો અપનાવવાનો પ્રયાસ કર્યો. જો કે, તેમના મકાનમાલિક દ્વારા આપવામાં આવતા સૌમ્ય શાકાહારી ભોજનની તેઓ કદર કરતા ન હતા અને લંડનની કેટલીક શાકાહારી રેસ્ટોરાંમાંથી એક ન મળે ત્યાં સુધી તેઓ વારંવાર ભૂખ્યા રહેતા હતા. હેન્રી સોલ્ટના લખાણથી પ્રભાવિત થઈને તેઓ લંડન વેજિટેરિયન સોસાયટીમાં જોડાયા હતા અને તેના પ્રમુખ અને આશ્રયદાતા આર્નોલ્ડ હિલ્સના નેજા હેઠળ તેની એક્ઝિક્યુટિવ કમિટીમાં ચૂંટાયા હતા. સમિતિમાં એક સિદ્ધિ એ બેયસવોટર (પશ્ચિમ લંડનના સિટી ઓફ વેસ્ટમિન્સ્ટરની અંદર આવેલો એક વિસ્તાર) પ્રકરણની સ્થાપના હતી. તેમને મળેલા કેટલાક શાકાહારીઓ થિયોસોફિકલ સોસાયટીના સભ્યો હતા, જેની સ્થાપના ૧૮૭૫માં સાર્વત્રિક ભાઈચારા માટે કરવામાં આવી હતી, અને જે બૌદ્ધ અને હિન્દુ સાહિત્યના અભ્યાસને સમર્પિત હતી. તેઓએ ગાંધીને અનુવાદમાં તેમજ મૂળ બંનેમાં ભગવદ ગીતા વાંચવામાં તેમની સાથે જોડાવા માટે પ્રોત્સાહિત કર્યા.

ગાંધીજીનો હિલ્સ સાથે મૈત્રીપૂર્ણ અને ઉત્પાદક સંબંધ હતો, પરંતુ સમિતિના સાથી સભ્ય થોમસ એલિન્સનના એલ.વી.એસ.ના સતત સભ્યપદ અંગે બંને જણનો અભિપ્રાય જુદો હતો. તેમની શરમ અને સંઘર્ષ પ્રત્યેની સ્વભાવગત અનિચ્છા હોવા છતાં તેમની અસંમતિ એ ગાંધીજીની સત્તાને પડકારવાનું પ્રથમ જાણીતું ઉદાહરણ છે. એલિન્સન નવી ઉપલબ્ધ જન્મ નિયંત્રણ પદ્ધતિઓને પ્રોત્સાહન આપી રહ્યો હતો, પરંતુ હિલ્સે તેનો અસ્વીકાર કર્યો હતો અને માન્યું હતું કે તેનાથી જાહેર નૈતિકતાને નુકસાન થાય છે. તેઓ માનતા હતા કે શાકાહાર એ એક નૈતિક ચળવળ છે અને તેથી એલિન્સન હવે એલવીએસનો સભ્ય ન રહેવો જોઈએ. ગાંધીજીએ જન્મ નિયંત્રણના જોખમો પર હિલ્સના મંતવ્યો પર ચર્ચા કરી, પરંતુ એલિસનના અલગ થવાના અધિકારનો બચાવ કર્યો. ગાંધીજી માટે હિલ્સને પડકારવો મુશ્કેલ બની ગયો હતો. હિલ્સ તેમનાથી ૧૨ વર્ષ મોટા હતા અને ગાંધીથી વિપરીત, ખૂબ જ છટાદાર હતા. તેમણે એલવીએસ (LVS) ને આર્થિક સમર્થન કર્યું હતું અને થેમ્સ આયર્નવર્ક્સ કંપની સાથે ઉદ્યોગના કપ્તાન હતા અને લંડનના ઇસ્ટ એન્ડમાં ૬,૦૦૦ થી વધુ લોકોને રોજગારી આપતા હતા. તે એક ખૂબ જ કુશળ રમતવીર પણ હતા જેણે પાછળથી ફૂટબોલ ક્લબ વેસ્ટ હેમ યુનાઇટેડની સ્થાપના કરી હતી. ૧૯૨૭માં તેમની આત્મકથા, ગાંધીજીએ લખ્યું હતું

ભારતીય સ્વતંત્રતા સંગ્રામનું નેતૃત્વ કરતા પહેલા, ગાંધી અન્યાય અને વર્ગવિભાજન સામે લડવા માટે દક્ષિણ આફ્રિકામાં રહેતા હતા. દસ વર્ષની અંદર, ગાંધીએ ત્યાં સત્યાગ્રહની ફિલસૂફીનો પ્રચાર કર્યો અને દેશને બિન-વર્ગીય અથવા વંશીય ભેદભાવવાળા સમાજ તરફ પ્રેરિત કર્યો. ગાંધી ૧૮૯૩માં એસએસ સફારીમાં બેસીને ડરબન પહોંચ્યા હતા. ગાંધી ટૂંક સમયમાં દક્ષિણ આફ્રિકાના ભારતીય સમુદાયના નેતા બની ગયા. દક્ષિણ આફ્રિકામાં અહિંસક ચળવળમાં તેમની સંડોવણી એ ભારતીય સ્વતંત્રતા સંગ્રામમાં

મુખ્ય પ્રેરક બળ હતું; તેમને ત્યાં એક નેતા તરીકે જોવામાં આવે છે. 1893 થી 1914 સુધી, ગાંધીએ એટર્ની અને જાહેર કાર્યકર તરીકે કામ કર્યું. 1901 માં, ગાંધીજી દક્ષિણ આફ્રિકાથી ભારત પાછા ફર્યા અને મુશ્કેલી કોર્ટમાં પ્રેક્ટિસ કરવાનું શરૂ કર્યું. તેણે મુશ્કેલી કોર્ટમાં ઘણા કેસ જીત્યા અને તેનો આત્મવિશ્વાસ વધ્યો.

તેમના મિત્રો અને શુભેચ્છકોએ તેમને માત્ર બોમ્બેમાં સ્થાયી થવાની અને હાઈકોર્ટમાં પ્રેક્ટિસ કરવાની સલાહ આપી. તેને કામ કરવા માટે ઘણા કેસ મળ્યા અને તેમાંથી મોટા ભાગના જીત્યા. તેનો માર્ગ ચાલુ રાખતા, તે વધુ સારો થયો. પરંતુ તેમના ભાગ્યમાં તેમના માટે કંઈક બીજું જ હતું કારણ કે તેમને ફરીથી દક્ષિણ આફ્રિકા બોલાવવામાં આવ્યા હતા અને ત્યાં આંદોલનનું નેતૃત્વ કર્યું હતું.

ગાંધી તેમના લખાણો અને જાહેર ભાષણોમાં ભારતીય અદાલતો અને વકીલોના કડવા ટીકાકાર રહ્યા હતા. તેમની માન્યતા હતી કે ભારતીય ન્યાય પ્રણાલી શ્રીમંતોને પુરસ્કાર આપે છે અને ગરીબોની તકલીફો વધુ ખરાબ કરે છે. તેમ છતાં, તેમણે વકીલોને "સત્ય અને સેવા" ને વ્યવસાયના લાભો ઉપર મૂકવાની સલાહ આપી. તેમણે વકીલોને તેમની અરજીઓ સરળ ભાષામાં લખવાની સલાહ આપી હતી. ગાંધીજીએ તેમના વ્યવસાયને તેમની જાહેર સેવાના માર્ગમાં ક્યારેય ઉભો ન થવા દીધો અને ગ્રાહકો પાસેથી ઊંચી ફી વસૂલવાથી દૂર રાખ્યું, જે તેમણે અગાઉ કર્યું હતું. તેણે સુનિશ્ચિત કર્યું કે તે ક્યારેય પ્રમાણિકતાથી દૂર ન રહે અને કહ્યું કે "વકીલ હંમેશા ન્યાયાધીશો સમક્ષ હાજર રહેવું જોઈએ, અને તેમને સત્ય સુધી પહોંચવામાં મદદ કરવા માટે, ક્યારેય દોષિતને નિર્દોષ સાબિત ન કરવા."

ભારતીય સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામમાં મહાત્મા ગાંધીનું યોગદાન

પ્રથમ વિશ્વયુદ્ધ - યુદ્ધ પરની એક પરિષદમાં, ભારતના તત્કાલીન વાઈસરોય લોર્ડ ચેમ્સફોર્ડ દ્વારા ગાંધીને દિલ્હી બોલાવવામાં આવ્યા હતા. ગાંધીએ સામ્રાજ્યનો વિશ્વાસ જીતવા માટે પ્રથમ વિશ્વયુદ્ધ માટે સૈન્યમાં ભરતી કરવા લોકોને એક કરવા સંમતિ આપી. જો કે, તેમણે વાઈસરોયને લખેલા પત્રમાં વચન આપ્યું હતું કે તેઓ "વ્યક્તિગત રીતે કોઈને, મિત્ર કે શત્રુને મારશે નહીં કે નુકસાન પહોંચાડશે નહીં."

ચંપારણ - ભારતીય સ્વતંત્રતાના રાજકારણમાં ગાંધીજીની પ્રથમ પ્રત્યક્ષ સંડોવણી બિહારમાં ચંપારણ આંદોલન હતું. ચંપારણમાં ખેડૂતોને ગળીની ખેતી કરવાની ફરજ પાડવામાં આવી હતી અને જો તેઓ વાંધો ઉઠાવશે તો ત્રાસ આપવાની ધમકી આપવામાં આવી હતી. ખેડૂતો સહાય માટે ગાંધી તરફ વળ્યા, અને સુનિયોજિત અહિંસક વિરોધ દ્વારા, ગાંધીએ અધિકારીઓને તેમને છૂટ આપવા માટે સમજાવ્યા.

ખેડા - ગુજરાતના ખેડા ગામના સ્થાનિક ખેડૂતોએ અધિકારીઓને વિનંતી કરી હતી કે જ્યારે વિસ્તાર પૂરથી ગંભીર રીતે પ્રભાવિત થયો હોય ત્યારે કરવેરા રદ કરે. ગાંધીએ પછી હસ્તાક્ષર-એકત્રીકરણ ડ્રાઇવ-ઇન શરૂ કર્યું જેમાં ખેડૂતોએ કર ચૂકવવાનું છોડી દેવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી. તેમના દ્વારા મામલતદારો અને તલાટીદારો (મહેસૂલી અધિકારીઓ)નો સામાજિક બહિષ્કાર પણ શરૂ કરવામાં આવ્યો હતો. સરકારે 1918માં દુષ્કાળ પૂરો ન થાય ત્યાં સુધી મહેસૂલ વેરો ભરવા માટેની શરતો ઢીલી કરી.

ખિલાફત ચળવળ - ગાંધીની મુસ્લિમ વસ્તી પર જબરદસ્ત અસર હતી. ખિલાફત ચળવળમાં તેમની ભાગીદારી આના પુરાવા તરીકે સેવા આપી હતી. પ્રથમ વિશ્વયુદ્ધ પછી, મુસ્લિમો તેમના ખલીફાની સલામતી અથવા ધાર્મિક નેતાની સલામતી માટે ડરતા હતા, અને ખલીફાની બગડતી સ્થિતિનો સામનો કરવા માટે વૈશ્વિક બળવોનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. ગાંધી પાછળથી ઓલ ઈન્ડિયા મુસ્લિમ કોન્ફરન્સના જાણીતા પ્રતિનિધિ બન્યા. તેણે ભારતીય એમ્બ્યુલન્સ કોર્પ્સ સાથે દક્ષિણ આફ્રિકામાં સેવા આપતી વખતે સામ્રાજ્યમાંથી મેળવેલા ચંદ્રકોનો ત્યાગ કર્યો. ખિલાફતમાં સામેલ થવાને કારણે તેઓ ઝડપથી રાષ્ટ્રીય નેતા બન્યા.

અસહકાર ચળવળ - ગાંધીજી સમજતા હતા કે અંગ્રેજોને ભારતમાં રહેવા દેવાનું એકમાત્ર કારણ ભારતીયોનો સહકાર હતો. તેમણે આના પ્રકાશમાં અસહકારની ચળવળની વિનંતી કરી. તેમની અટલ ભાવના અને કોંગ્રેસના સમર્થનથી તેમને લોકોને સમજાવવામાં મદદ મળી કે સ્વતંત્રતા હાંસલ કરવા માટે શાંતિપૂર્ણ અસહકાર જરૂરી છે. જલિયાવાલા બાગ હત્યાકાંડના પૂર્વસૂચન દિવસે અસહકાર ચળવળ શરૂ થઈ હતી. સ્વરાજ, અથવા સ્વ-શાસન, એ ગાંધીનો ઉલ્લેખિત ઉદ્દેશ્ય હતો અને ત્યારથી તે ભારતીય સ્વતંત્રતા સંગ્રામના માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતમાં વિકસિત થયો છે.

સોલ્ટ માર્ચ - ગાંધીની સોલ્ટ માર્ચ, જેને દાંડી ચળવળ તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે, તેને સ્વતંત્રતા સંગ્રામના ઇતિહાસમાં નિર્ણાયક ઘટના તરીકે ગણવામાં આવે છે. ગાંધીએ 1928માં કલકત્તા કોંગ્રેસમાં ભારતને આધિપત્યનો દરજ્જો આપવા અંગ્રેજોને ચેતવણી આપી હતી, નહીં તો રાષ્ટ્ર સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતા માટે ક્રાંતિમાં ફાટી નીકળશે. અંગ્રેજો દ્વારા આની અવગણના કરવામાં આવી હતી. પરિણામે, 31 ડિસેમ્બર, 1929ના રોજ લાહોરમાં ભારતીય ધ્વજ લહેરાવવામાં આવ્યો હતો અને ત્યારપછીની 26 જાન્યુઆરીને ભારતીય સ્વતંત્રતા દિવસ તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યો હતો. માર્ચ 1930 માં, ગાંધીએ પછી મીઠાના ચાર્જનો વિરોધ કરવા માટે સત્યાગ્રહ અભિયાન શરૂ કર્યું. તેમણે મીઠાનું ઉત્પાદન કરવા માટે અમદાવાદથી ગુજરાતમાં દાંડી સુધી 388 કિલોમીટરની ફૂંચ કરી. ભારતીય ઇતિહાસની સૌથી મોટી ફૂંચ તેમની સાથે જોડાયેલા હજારો લોકો દ્વારા શક્ય બની હતી.

ભારત છોડો ચળવળ - ગાંધી બ્રિટિશ સામ્રાજ્યને નિર્ણાયક ફટકો આપવા માટે પ્રતિબદ્ધ હતા જે બીજા વિશ્વ યુદ્ધ દરમિયાન ભારતમાંથી તેમની હકાલપટ્ટીની ખાતરી કરશે. જ્યારે અંગ્રેજોએ યુદ્ધમાં ભારતીયોની ભરતી કરવાનું શરૂ કર્યું, ત્યારે આ બન્યું. ગાંધીએ સખત વાંધો ઉઠાવ્યો હતો અને દાવો કર્યો હતો કે ભારત સ્વતંત્ર રાષ્ટ્ર ન હોવાથી ભારતીયો લોકશાહીના સમર્થનમાં યુદ્ધમાં ભાગ લઈ શકતા નથી. આ દલીલે તેમના દ્વિગુણાત્મક સ્વભાવને જાહેર કર્યા પછી વસાહતીઓને અડધા દાયકાની અંદર આ રાષ્ટ્રમાંથી હાંકી કાઢવામાં આવ્યા હતા. આ મહાત્મા ગાંધીનો સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામ હતો.

મહાત્મા ગાંધી વિશેના નોંધનીય તથ્યો

- ગાંધીજીએ બ્રિટિશ શાસન સામે અહિંસક પ્રતિકાર કરવાની હાકલ કરી.
- લંડનમાં કાયદાનો અભ્યાસ કર્યો.
- 21 વર્ષ સુધી દક્ષિણ આફ્રિકામાં રહ્યો.
- દક્ષિણ આફ્રિકામાં બ્રિટિશ સામ્રાજ્યને ટેકો આપ્યો.
- 1930 માં સોલ્ટ માર્ચનું નેતૃત્વ કર્યું
- 1942 માં, તેમણે સ્વતંત્રતા સંગ્રામ દરમિયાન ભારત છોડો ચળવળ શરૂ કરી.

મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી મહાત્માની ઉપાધિ સાથે જન્મ્યા ન હતા. કેટલાક લેખકો અનુસાર, તેમને નોબેલ પુરસ્કાર વિજેતા બંગાળી કવિ રવીન્દ્રનાથ ટાગોર દ્વારા આ બિરુદ આપવામાં આવ્યું હતું. તેમનો જન્મદિવસ (2જી ઓક્ટોબર) વિશ્વભરમાં આંતરરાષ્ટ્રીય અહિંસા દિવસ તરીકે ઉજવવામાં આવે છે. “1982માં ગાંધી” એ મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી પર આધારિત એક મહાકાવ્ય ઐતિહાસિક ડ્રામા ફિલ્મ છે જેને શ્રેષ્ઠ મોશન પિક્ચરનો એકેડેમિક એવોર્ડ મળ્યો છે. નોટ પર વપરાયેલ મહાત્મા ગાંધીનું ચિત્ર કેરીકેયર નથી. રાષ્ટ્રપતિ ભવનની બહાર ક્લિક કરાયેલી અસલ તસવીર પરથી તે શોધી કાઢવામાં આવ્યું છે.

ગાંધીજી "રાષ્ટ્રપિતા" તરીકે જાણીતા હતા અને તેમણે ભારતમાં બ્રિટિશ શાસન અને અન્ય ઘણી રાષ્ટ્રીય વ્યક્તિઓ સામે બળવોનું નેતૃત્વ કર્યું હતું. સમગ્ર વિશ્વમાં અનેક નાગરિક અધિકાર ચળવળો તેમના અહિંસક અભિગમથી પ્રભાવિત હતી. દેશમાં તેમના યોગદાનને માન આપવા દર વર્ષે 2જી ઓક્ટોબરને રાષ્ટ્રીય રજા તરીકે મનાવવામાં આવે છે. યુએન પણ આ દિવસને આંતરરાષ્ટ્રીય અહિંસા દિવસ તરીકે ઉજવે છે.

બેંક નોટ પર ગાંધીજીનું ચિત્ર

"રાષ્ટ્રપિતા" હોવાના કારણે, મહાત્મા ગાંધીને ચલણી નોટો પર દર્શાવવામાં આવ્યા હતા કારણ કે દરેકને ખુશ કરવા અને તેમને એકીકૃત રાખવા મુશ્કેલ હશે, દરેક પ્રદેશના પોતાના નોંધપાત્ર મુક્તિ યોદ્ધા છે અને દરેક ધર્મનું પવિત્ર નામ છે.

મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી, જેને મહાત્મા ગાંધી અથવા ગ્રેટ સોલ તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે, તે 20મી સદીની સૌથી ત્વરિત ઓળખી શકાય તેવી ઐતિહાસિક વ્યક્તિઓમાંની એક છે. ગાંધીની જન્મજયંતિ અને બ્રિટિશ સંસ્થાનવાદી સત્તામાંથી ભારતીય સ્વતંત્રતાના સંઘર્ષમાં જીવનભરની પ્રતિજ્ઞાતાની શરૂઆત 2 ઓક્ટોબરના રોજ થઈ હતી. વિશ્વભરમાં દરેક જગ્યાએ, પરંતુ ખાસ કરીને ભારતમાં, લોકો આ અવસરની ઉજવણી કરે છે. મહાત્મા ગાંધીનું વૈશ્વિક સ્તરે ઘણું મહત્વ હતું.

સંદર્ભ

- હિંદ સ્વરાજ – ગાંધીજી
- દક્ષિણ આફ્રિકાનો સત્યાગ્રહ –ગાંધીજી
- મંગલપ્રભાત- ગાંધીજી
- મારો જેલનો અનુભવ-ગાંધીજી
- અનાસશક્તિયોગ- ગાંધીજી
- ગાંધીના યશ્માં- ગુણવંત શાહ

મહાત્માગાંધીની દક્ષિણ આફ્રિકાથી ભારતની યાત્રા

પરિચય

મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી (ઓક્ટોબર ૨, ૧૮૬૯ – જાન્યુઆરી ૩૦, ૧૯૪૮) એક ભારતીય વકીલ, સંસ્થાનવાદ-વિરોધી રાષ્ટ્રવાદી અને રાજકીય નીતિશાસ્ત્રી હતા, જેમણે અંગ્રેજ શાસનમાંથી ભારતની સ્વતંત્રતા માટેની સફળ ઝુંબેશનું નેતૃત્વ કરવા માટે અહિંસક પ્રતિકારનો ઉપયોગ કર્યો હતો. તેમણે સમગ્ર વિશ્વમાં નાગરિક અધિકારો અને સ્વતંત્રતા માટેની ચળવળોને પ્રેરણા આપી હતી. ૧૯૧૪માં દક્ષિણ આફ્રિકામાં સૌપ્રથમ તેમના માટે માનવાચક શબ્દ મહાત્મા (સંસ્કૃત 'મહાન-આત્માવાળા, આદરણીય' માંથી) નો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો, તે હવે સમગ્ર વિશ્વમાં ઉપયોગમાં લેવાય છે.

તટવર્તી ગુજરાતના એક હિન્દુ પરિવારમાં જન્મેલા અને ઉછરેલા ગાંધીજીએ લંડનના ઇનર ટેમ્પલમાં કાયદાની તાલીમ લીધી હતી અને જૂન ૧૮૯૧માં ૨૨ વર્ષની વયે તેઓ બારિસ્ટર તરીકે નિયુક્ત થયા હતા. ભારતમાં કારકિર્દીની શરૂઆતના બે વર્ષો દરમિયાન તેઓ કાયદાની સફળ પ્રેક્ટિસ શરૂ કરી શક્યા ન હતા, તેઓ ૧૮૯૩માં એક મુકદ્દમામાં ભારતીય વેપારીનું પ્રતિનિધિત્વ કરવા માટે દક્ષિણ આફ્રિકા ગયા હતા. તેઓ ૨૧ વર્ષ સુધી દક્ષિણ આફ્રિકામાં રહ્યા. અહીં તેમણે પોતાના પરિવારનું પાલનપોષણ કર્યું હતું અને નાગરિક અધિકારો માટેની ઝુંબેશમાં સૌ પ્રથમ અહિંસક પ્રતિકારનો ઉપયોગ કર્યો હતો. ૧૯૧૫માં, ૪૫ વર્ષની વયે, તેઓ ભારત પાછા ફર્યા અને ટૂંક સમયમાં જ ખેડૂતો, ખેતમજૂરો અને શહેરી મજૂરોને વધુ પડતા જમીન-વેરા અને ભેદભાવ સામે વિરોધ કરવા સંગઠિત કરવાનું શરૂ કર્યું.

૧૯૨૧માં ભારતીય રાષ્ટ્રીય કોંગ્રેસનું નેતૃત્વ સંભાળીને ગાંધીજીએ ગરીબી હળવી કરવા, મહિલાઓના અધિકારોનું વિસ્તરણ કરવા, ધાર્મિક અને વંશીય સૌહાર્દનું નિર્માણ કરવા, અસ્પૃશ્યતાનો અંત લાવવા અને સૌથી વધુ તો સ્વરાજ કે સ્વશાસન હાંસલ કરવા રાષ્ટ્રવ્યાપી ઝુંબેશ ચલાવી હતી. ગાંધીજીએ હાથેથી કાંતેલા સૂતરથી વણાયેલી ટૂંકી ધોતીને ભારતના ગ્રામીણ ગરીબો સાથેની ઓળખના પ્રતીક રૂપે અપનાવી હતી. તેમણે આત્મનિર્ભર રહેણાંક સમુદાયમાં રહેવાનું શરૂ કર્યું, સાદું ભોજન લેવાનું શરૂ કર્યું, અને આત્મનિરીક્ષણ અને રાજકીય વિરોધ બંનેના સાધન તરીકે લાંબા ઉપવાસ કરવાનું શરૂ કર્યું. સંસ્થાનવાદ-વિરોધી રાષ્ટ્રવાદને સામાન્ય ભારતીયો સુધી પહોંચાડવામાં સફળ રહેલા ગાંધીજીએ ૧૯૩૦માં ૪૦૦ કિમી (૨૫૦ માઇલ)ની દાંડી ક્ષયના માધ્યમથી બ્રિટીશરો દ્વારા લાદવામાં આવેલા મીઠાના કરને પડકારવામાં અને ૧૯૪૨માં અંગ્રેજોને ભારત છોડવાની હાકલ કરીને તેમની આગેવાની લીધી હતી. તેઓ ઘણી વાર દક્ષિણ આફ્રિકા તેમ જ હિંદમાં ઘણાં વરસો સુધી જેલમાં રહ્યા હતા.

ધાર્મિક બહુલવાદ પર આધારિત સ્વતંત્ર ભારતની ગાંધીજીની કલ્પનાને ૧૯૪૦ના દાયકાની શરૂઆતમાં એક મુસ્લિમ રાષ્ટ્રવાદ દ્વારા પડકારવામાં આવી હતી, જેણે બ્રિટિશ ભારતની અંદર મુસ્લિમો માટે એક અલગ માતૃભૂમિની માગણી કરી હતી. ૧૫ ઓગસ્ટ ૧૯૪૭માં હિંદુસ્તાનને બ્રિટન દ્વારા સ્વતંત્રતા મળી, પરંતુ બ્રિટિશ ભારતીય સામ્રાજ્ય હિંદુ બહુમતી ધરાવતા ભારત અને મુસ્લિમ બહુમતી ધરાવતા

પાકિસ્તાનમાં વહેંચાઈ ગયું હતું. ઘણા વિસ્થાપિત હિન્દુઓ, મુસ્લિમો અને શીખો તેમના નવા પ્રદેશો તરફ પ્રયાણ કરી રહ્યા હતા, ખાસ કરીને પંજાબ અને બંગાળમાં ધાર્મિક હિંસા ફાટી નીકળી હતી. સ્વતંત્રતાની સત્તાવાર ઉજવણીથી દૂર રહીને, ગાંધીએ અસરગ્રસ્ત વિસ્તારોની મુલાકાત લીધી હતી, અને મુશ્કેલીને દૂર કરવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો. તે પછીના મહિનાઓમાં, તેમણે ધાર્મિક હિંસાને રોકવા માટે અનેક ભૂખ હડતાલ કરી. આમાંની છેલ્લી શરૂઆત ૧૨ જાન્યુઆરી ૧૯૪૮ ના રોજ દિલ્હીમાં થઈ હતી જ્યારે તેઓ ૭૮ વર્ષના હતા. ગાંધી પાકિસ્તાન અને ભારતીય મુસ્લિમો બંનેના બચાવમાં ખૂબ જ મક્કમ હતા તેવી માન્યતા ભારતના કેટલાક હિન્દુઓમાં ફેલાઈ હતી. આમાં પશ્ચિમ ભારતના પૂણેના એક આતંકવાદી નથુરામ ગોડસેનો પણ સમાવેશ થાય છે, જેમણે ૩૦ જાન્યુઆરી, ૧૯૪૮ના રોજ દિલ્હીમાં એક આંતરધર્મીય પ્રાર્થના સભામાં ગાંધીજીની છાતીમાં ત્રણ ગોળીઓ ચલાવીને ગાંધીજીની હત્યા કરી હતી. ગાંધીજીના જન્મદિવસ, ૨ ઓક્ટોબરને, ભારતમાં ગાંધી જયંતી તરીકે ઉજવવામાં આવે છે, જે રાષ્ટ્રીય રજા છે, અને વિશ્વભરમાં આંતરરાષ્ટ્રીય અહિંસા દિવસ તરીકે ઉજવવામાં આવે છે. ગાંધીજીને સંસ્થાનવાદ પછીના ભારતમાં રાષ્ટ્રપિતા માનવામાં આવે છે. ભારતની રાષ્ટ્રવાદી ચળવળ દરમિયાન અને તે પછીના તરતના કેટલાક દાયકાઓમાં, તેમને સામાન્ય રીતે બાપુ ("પિતા" માટેનો ગુજરાતી પર્યાય) તરીકે પણ ઓળખવામાં આવતા હતા.

મહાત્મા ગાંધી: પ્રારંભિક જીવન

તે તેના પિતાની ચોથી પત્નીનો સૌથી નાનો બાળક હતો. કરમચંદ ગાંધી તેમના પિતા હતા જે પોરબંદરનાદિવાન મુખ્ય પ્રધાન હતા જે બ્રિટિશ શાસન હેઠળ હતા. પુતલીબાઈ તેમની માતા હતી જે ખૂબ જ ધાર્મિક મહિલા હતી. તેમનો ઉછેર વૈષ્ણવવાદ (હિંદુ દેવ વિષ્ણુની પૂજા) અને જૈન ધર્મમાં મજબૂત હતો. આમ, તેમણે અહિંસા (તમામ જીવોને કોઈ ઈજા નહીં), શાકાહાર, આત્મશુદ્ધિ માટે ઉપવાસ અને વિવિધ સંપ્રદાયો અને સંપ્રદાયોના અનુયાયીઓ વચ્ચે પરસ્પર સહિષ્ણુતાનો અભ્યાસ કર્યો. તેઓ શ્રવણ અને હરિશ્ચંદ્રનીવાર્તાઓથી પણ ખૂબ પ્રભાવિત હતા જે સત્યના મહત્વને દર્શાવે છે.

તેમણે વ્યાપક શિક્ષણ મેળવ્યું - પોરબંદરની પ્રાથમિક શાળામાં, રાજકોટની હાઈસ્કૂલમાં અને ભાવનગર રાજ્યની સામલદાસ કોલેજમાં ભણ્યા જ્યાં તેમણે લગ્નને કારણે શિક્ષણ છોડી દીધું. તેમના લગ્ન 13 વર્ષની ઉંમરે થયા હતા. 1888માં, તેઓ લંડનની ચાર લો કોલેજો (ધ ટેમ્પલ)માંની એક ઇનરટેમ્પલમાં જોડાયા હતા જ્યાં તેમણે ઇનરટેમ્પલ ખાતે સફળતાપૂર્વક તેમની ડિગ્રી પૂર્ણ કરી હતી અને 10 જૂન 1891ના રોજ તેમને બારમાંબોલાવવામાં આવ્યા હતા. તેણે લંડનનીહાઈકોર્ટમાં પ્રવેશ મેળવ્યો, પરંતુ તે વર્ષ પછી તે ભારત ચાલ્યો ગયો.

દક્ષિણ આફ્રિકામાં મહાત્મા ગાંધી

કાનૂની શિક્ષણ પૂર્ણ કર્યા પછી, મહાત્મા ગાંધીએ વકીલ તરીકે કામ શોધવા માટે સંઘર્ષ કર્યો. 1893 માં, તેમને દાદા અબ્દુલ્લા તરફથી ઓફર મળી કે જેઓ દક્ષિણ આફ્રિકામાં શિપિંગ વ્યવસાય ધરાવતા હતા તેઓ દક્ષિણ આફ્રિકામાં તેમના પિતરાઈ ભાઈના વકીલ તરીકે સેવા આપે છે. તેમણે આ ઓફર સ્વીકારી લીધી અને દક્ષિણ આફ્રિકા ગયા જે તેમની રાજકીય કારકિર્દીમાં ટર્નિંગપોઈન્ટ સાબિત થયું. દક્ષિણ આફ્રિકામાં તેમના રોકાણ દરમિયાન, તેમણે અશ્વેત અને ભારતીયો પ્રત્યે નિર્દેશિત પ્રસંગ-આધારિત ભેદભાવના કારણે અપમાનનો સામનો કરવો પડ્યો.

રેલ્વે મુસાફરી દરમિયાન બની હતી ઘટના-

ગાંધી ફર્સ્ટ-ક્લાસ કમ્પાર્ટમેન્ટમાં બેઠા હતા, કારણ કે તેમણે ફર્સ્ટ ક્લાસની ટિકિટ ખરીદી હતી. એક શ્વેત વ્યક્તિ જે ડબ્બામાં પ્રવેશી હતી તેણે શ્વેત રેલ્વે અધિકારીઓને બોલાવવા માટે ઉતાવળ કરી, જેમણે ગાંધીને પોતાને વાન કમ્પાર્ટમેન્ટમાં દૂર કરવાનો આદેશ આપ્યો કારણ કે 'કુલીઝ' (ભારતીય માટે જાતિવાદી શબ્દ) અને બિન-ગોરાઓને પ્રથમ-વર્ગના ડબ્બાઓમાં મંજૂરી ન હતી. ગાંધીએ વિરોધ કર્યો અને તેમની ટિકિટ રજૂ કરી, પરંતુ તેમને ચેતવણી આપવામાં આવી કે જો તેઓ કૃપાળુ બહાર નહીં નીકળે તો તેમને બળજબરીથી દૂર કરવામાં આવશે. જેમ જેમ ગાંધીએ આદેશનું પાલન કરવાનો ઇનકાર કર્યો, એક ગોરા પોલીસ અધિકારીએ તેમને ટ્રેનમાંથી બહાર ધકેલી દીધા, અને તેમનો સામાન પ્લેટફોર્મ પર ફેંકી દીધો. આ અપમાનએ તેમને પોતાના અધિકારો માટે લડવા માટે એક કાર્યકર બનાવ્યા. એક કાર્યકર હોવાને કારણે, તેમણે સત્યાગ્રહ (સત્ય-બળ) તરીકે ઓળખાતી વ્યૂહરચના વિકસાવી, જેમાં પ્રચારકોશાંતિપૂર્ણ દૂર પર ગયા અને અન્યાયી કાયદાઓના વિરોધમાં ધરપકડ માટે પોતાને રજૂ કર્યા. આ સાધને દક્ષિણ આફ્રિકામાં રંગભેદ સામેના સંઘર્ષના શરૂઆતના વર્ષોમાં યુનાઇટેડસ્ટેટ્સમાં નાગરિક અધિકાર ચળવળ અને આફ્રિકન નેશનલ કોંગ્રેસને પ્રભાવિત કરી હતી.

10 વસ્તુઓ મહાત્મા ગાંધીએ દક્ષિણ આફ્રિકામાં કરી હતી

1894 માં મૂળ આફ્રિકન અને ભારતીયો તરફ નિર્દેશિત વંશીય ભેદભાવ સામે અહિંસક વિરોધનું આયોજન કર્યું. દક્ષિણ આફ્રિકામાં સેવા આપવા માટે સાથી ભારતીયોને એકત્ર કરવા તેઓ 1896માં ટૂંકા સમય માટે ભારત આવ્યા હતા. તેમણે 800 ભારતીયોને એકઠા કર્યા પરંતુ રોષે ભરાયેલા ટોળાએ તેમનું સ્વાગત કર્યું અને હુમલામાં ગાંધી ઘાયલ થયા.

1899 માં બોઅર યુદ્ધ ફાટી નીકળ્યા દરમિયાન અંગ્રેજો માટે ભારતીય એમ્બ્યુલન્સકોર્પ્સનું આયોજન કર્યું, જેથી અંગ્રેજો માનવતાને સમજી શકે પરંતુ ભારતીયો પર વંશીય ભેદભાવ અને ત્રાસ ચાલુ રહ્યો.

તેમણે ડરબન નજીક ફોનિક્સ ફાર્મની સ્થાપના કરી જ્યાં ગાંધીજીએ તેમના કેડરને શાંતિપૂર્ણ સંયમ અથવા અહિંસક સત્યાગ્રહ માટે તાલીમ આપી. આ ખેતરને સત્યાગ્રહનું જન્મસ્થળ માનવામાં આવે છે. તેમણે એક બીજું ફાર્મ પણ સ્થાપ્યું જે ટોલ્સટોય ફાર્મ તરીકે ઓળખાતું હતું જે તે સ્થળ તરીકે ગણવામાં આવે છે જ્યાં સત્યાગ્રહને વિરોધના શસ્ત્રમાં ઢાળવામાં આવ્યો હતો.

ટ્રાન્સવાલ એશિયાટિક વટહુકમ સામે વિરોધ કરવા માટે સપ્ટેમ્બર 1906માં મહાત્મા ગાંધીના પ્રથમ અહિંસક સત્યાગ્રહ અભિયાનનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું જે સ્થાનિક ભારતીયો વિરુદ્ધ રચવામાં આવ્યું હતું. ત્યાર બાદ તેમણે જૂન 1907માં બ્લેક એક્ટ વિરુદ્ધ સત્યાગ્રહ પણ કર્યો હતો.

1908માં અહિંસક ચળવળનું આયોજન કરવા બદલ જેલની સજા કરવામાં આવી હતી પરંતુ જનરલ સ્મટ્સ સાથે મુલાકાત કર્યા બાદ, જેઓ બ્રિટિશ કોમનવેલ્થના રાજનેતા હતા, તેમને મુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા.

1909 માં વોલ્કશર્સ્ટ અને પ્રિટોરિયામાં ત્રણ મહિનાની જેલની સજા કરવામાં આવી હતી. તેમની મુક્તિ પછી, તેઓ ત્યાંના ભારતીય સમુદાયની સહાય મેળવવા લંડન ગયા પરંતુ તેમનો પ્રયાસ નિર્થક રહ્યો. 1913 માં, તેમણે બિન-ખ્રિસ્તી લઝોનાઓવરરાઇડ સામે લડ્યા. ભારતીય સગીરો જે દમનથી પીડાતા હતા તેની સામે તેમણે ટ્રાન્સવાલમાં અન્ય સત્યાગ્રહ ચળવળનું આયોજન કર્યું. તેણે ટ્રાન્સવાલ સરહદ પાર લગભગ 2,000 ભારતીયોનું નેતૃત્વ કર્યું.

ભારતમાં મહાત્મા ગાંધી

દક્ષિણ આફ્રિકામાં તેમના લાંબા રોકાણ પછી, મહાત્મા ગાંધીએ ભારતમાં રાષ્ટ્રવાદી, સિદ્ધાંતવાદી અને આયોજક તરીકે ખૂબ જ સન્માન મેળવ્યું. તેમને ગોપાલ કૃષ્ણ ગોખલે દ્વારા આમંત્રિત કરવામાં આવ્યા હતા, જેઓ ભારતીય રાષ્ટ્રીય કોંગ્રેસના વરિષ્ઠ નેતા હતા, અત્યાચારી બ્રિટિશ શાસન સામે ભારતીય રાષ્ટ્રીય ચળવળમાં જોડાવા માટે.

મહાત્મા ગાંધી ભારત પાછા ફર્યા અને ગોખલેએ તેમને ભારતની પ્રવર્તમાન રાજકીય પરિસ્થિતિ અને તે સમયના સામાજિક મુદ્દાઓ વિશે સંપૂર્ણ માર્ગદર્શન આપ્યું. ભારતમાં ગાંધી દ્વારા ચળવળ શરૂ કરવામાં આવી હતી

1917નો ચંપારણ સત્યાગ્રહ: તે ગાંધી દ્વારા પ્રેરિત પ્રથમ સત્યાગ્રહ ચળવળ હતી અને ભારતીય સ્વતંત્રતા ચળવળમાં મોટો બળવો હતો. આ ચળવળ તેમના બ્રિટિશ શાસનમાં આગમનને ચિહ્નિત કરે છે.

1918નો ખેડ સત્યાગ્રહ: ખેડા જિલ્લાના ખેડૂતોને ટેકો આપવા માટે તેનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. પાકની નિષ્ફળતા અને પ્લેગ રોગચાળાને કારણે ખેડાના લોકો અંગ્રેજો દ્વારા લાદવામાં આવતા ઊંચા કર ચૂકવવામાં અસમર્થ હતા.

પ્રથમ વિશ્વયુદ્ધ પછી ખિલાફત ચળવળ: આ ચળવળ હિંદુઓ અને મુસ્લિમોને જુલમી અંગ્રેજો સામે લડવા માટે એક કરવા માટે આયોજિત કરવામાં આવી હતી અને બંને સમુદાયોને એકતા અને એકતા

દર્શાવવા વિનંતી કરી હતી. ઘણા નેતાઓ દ્વારા તેમની ટીકા કરવામાં આવી હતી પરંતુ તેઓ મુસ્લિમોનું સમર્થન એકત્ર કરવામાં સફળ રહ્યા હતા. પરંતુ જેમ જેમ ખિલાફત ચળવળનો અચાનક અંત આવ્યો, તેના તમામ પ્રયત્નો હવામાં ઉડી ગયા.

અસહકાર ચળવળ: તે જલિયાવાલા બાગ હત્યાકાંડ પછી શરૂ કરવામાં આવી હતી અને 1920 થી ફેબ્રુઆરી 1922 સુધી અહિંસક માધ્યમો અથવા "અહિંસા" દ્વારા ભારતમાં બ્રિટિશ શાસનનો પ્રતિકાર કરવાના હેતુથી ચાલી હતી. ચૌરીચૌરાની ઘટના બાદ જ્યાં સ્થાનિક લોકો દ્વારા પોલીસકર્મીઓને જીવતા સળગાવી દેવામાં આવ્યા હતા તે પછી ફેબ્રુઆરી 1922માં આંદોલન પાછું ખેંચી લેવામાં આવ્યું હતું.

સવિનય આજ્ઞાભંગ ચળવળ: 1930 માં સ્વતંત્રતા દિવસનું પાલન ગાંધીના નેતૃત્વ હેઠળ સવિનય આજ્ઞાભંગ ચળવળની શરૂઆત દ્વારા અનુસરવામાં આવ્યું હતું. તેની શરૂઆત પ્રખ્યાત દાંડી માર્ચથી થઈ હતી. 12 માર્ચ 1930ના રોજ, ગાંધીજી અમદાવાદના સાબરમતી આશ્રમમાંથી અમદાવાદથી આશરે 385 કિમીના અંતરે ભારતના પશ્ચિમ દરિયા કિનારે આવેલા ગામ દાંડી માટે આશ્રમના અન્ય 78 સભ્યો સાથે પગપાળા ચાલ્યા ગયા. તેઓ 6 એપ્રિલ 1930ના રોજ દાંડી પહોંચ્યા. ત્યાં ગાંધીજીએ મીઠાનો કાયદો તોડ્યો. સરકારની ઈજારાશાહી હોવાથી કોઈપણ માટે મીઠું બનાવવું ગેરકાયદેસર હતું. ગાંધીએ મુઠ્ઠીભર મીઠું ઉપાડીને સરકારની અવગણના કરી જે સમુદ્રના બાષ્પીભવનથી રચાયું હતું. મીઠાના કાયદાની અવગણનાને પગલે સમગ્ર દેશમાં સવિનય અસહકાર ચળવળનો ફેલાવો થયો. સવિનય આજ્ઞાભંગચળવળના પ્રથમ તબક્કામાં સમગ્ર દેશમાં મીઠું બનાવવું, તે લોકોના સરકારની અવજાનું પ્રતીક બની ગયું.

ગોળમેજી પરિષદો પર વાટાઘાટો: 1930-32ની ત્રણ ગોળમેજી પરિષદો એ બ્રિટિશ સરકાર દ્વારા આયોજિત પરિષદોની શ્રેણી હતી અને ભારતીય રાષ્ટ્રીય કોંગ્રેસ ભારતમાં બંધારણીય સુધારા અંગે ચર્ચા કરવા માટે એક સહભાગી હતી. બીજી કોન્ફરન્સ દરમિયાન તેમને અંગ્રેજોના સાચા ઈરાદાસમજાઈ ગયા.

ગાંધી-ઇરવિન સંધિ: એમ.કે.ગાંધીએ બંધારણીય સુધારાઓની વાટાઘાટોની શરતો પર ભારતીય રાષ્ટ્રીય કોંગ્રેસ વતી લોર્ડ ઇરવિન સાથેની ઉચ્ચ સત્તાવાર બેઠકમાં હાજરી આપી હતી. આ કરારે બ્રિટિશ સરકારને કેટલીક માંગણીઓ સ્વીકારી હતી, જે હતી- તમામ વટહુકમ અને કાર્યવાહી પાછી ખેંચી લેવા, તમામ રાજકીય કેદીઓને મુક્ત કરવા, સત્યાગ્રહીઓની જપ્ત કરેલી મિલકતો પુનઃસ્થાપિત કરવા, મીઠાના મફત સંગ્રહ અથવા ઉત્પાદનને મંજૂરી આપવી. સપ્ટેમ્બરથી ડિસેમ્બર 1931 દરમિયાન લંડનમાં બીજી ગોળમેજી પરિષદ યોજાઈ હતી અને ભારતીય રાષ્ટ્રીય કોંગ્રેસ વતી ગાંધીએ તેમાં હાજરી આપી હતી.

ભારત છોડો ચળવળ: તે મહાત્મા ગાંધીના નેતૃત્વ હેઠળ ભારતીય રાષ્ટ્રીય કોંગ્રેસ દ્વારા શરૂ કરવામાં આવેલ સૌથી આક્રમક ચળવળ હતી. 8 ઓગસ્ટ 1942ના રોજ ઓલ ઇન્ડિયા કોંગ્રેસ કમિટીએ બોમ્બેમાં એક બેઠકમાં એક ઠરાવ પસાર કર્યો હતો. આ ઠરાવમાં જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું કે ભારતમાં બ્રિટિશ શાસનનો તાત્કાલિક અંત એ ભારતની ખાતર અને સ્વતંત્રતા અને લોકશાહીના હેતુની સફળતા માટે તાત્કાલિક જરૂરિયાત છે, જેના માટે સંયુક્ત રાષ્ટ્રના દેશો ફાસીવાદી જર્મની, ઇટાલી, સામે લડી રહ્યા હતા.

અને જાપાન. આ ઠરાવમાં ભારતમાંથી બ્રિટિશ સત્તા પાછી ખેંચવાની માંગ કરવામાં આવી હતી. એકવાર મુક્ત થયા પછી, તેમાં કહેવામાં આવ્યું હતું કે, ભારત તેના તમામ સંસાધનો સાથે તે દેશોની બાજુમાં યુદ્ધમાં જોડાશે જે ફ્રાંસીસી અને સામ્રાજ્યવાદી આક્રમણ સામે સંઘર્ષ કરી રહ્યા હતા.

મહાત્મા ગાંધીની હત્યા

મહાત્મા ગાંધીના પ્રેરણાદાયી જીવનનો અંત 30મી જાન્યુઆરી 1948ના રોજ થયો હતો, જ્યારે તેમને એક કદરૂપંથી, નાથુરામ ગોડસેએ પોઈન્ટ-બ્લેન્ક રેન્જમાં ગોળી મારી દીધી હતી. નાથુરામ એક હિંદુ કદરૂપંથી હતા, જેમણે પાકિસ્તાનને ભાગલાની ચૂકવણીની ખાતરી કરીને ભારતને નબળું પાડવા માટે ગાંધીને જવાબદાર ગણાવ્યા હતા. ગોડસે અને તેના સહ-કાવતરાખોર, નારાયણ આપ્ટે પર પાછળથી કેસ કરવામાં આવ્યો અને દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો. તેઓને 15મી નવેમ્બર 1949ના રોજ ફાંસી આપવામાં આવી હતી.

ભારતની આઝાદીની ચળવળમાં મહાત્મા ગાંધીની ભૂમિકા અને યોગદાન માત્ર નોંધનીય નથી પણ અસાધારણ અને અનુકરણીય પણ છે કારણ કે તેમણે અહિંસાના બળ પર જનતાને જાગૃત કરી, સત્યાગ્રહ કર્યો અને તેમની સદીઓ જૂની ગુલામીની સાંકળો કાપવા માટે આહવાન કર્યું. ભારતના લોકો, કરોડોની સંખ્યામાં, મોખરે આવ્યા અને આખરે 1947 માં, ભારત બ્રિટિશ સંસ્થાનવાદથી સ્વતંત્ર થયું.

સંદર્ભ

- દક્ષિણ આફ્રિકાનો સત્યાગ્રહ- ગાંધીજી
- નિત્ય મનન- ગાંધીજી
- મંગળપ્રભાત- ગાંધીજી
- સત્યના પ્રયોગો- ગાંધીજી
- હિંદ સ્વરાજ- ગાંધીજી
- બહુરૂપી ગાંધી- ગાંધીજી
- રામનામ-ગાંધીજી

ગાંધીવાદ એક વિચારસરણી

ગાંધીવાદ એવા વિચારોનો સંગ્રહ છે જે મહાત્મા ગાંધીનાં પ્રેરણા, વિચારો અને કાર્યોને દર્શાવે છે. તે ખાસ કરીને અહિંસક પ્રતિકારના વિચારમાં તેના યોગદાન સાથે સંકળાયેલ છે, જેને ક્યારેક નાગરિક પ્રતિકાર પણ કહેવામાં આવે છે. ગાંધીવાદના બે આધારસ્તંભ સત્ય અને અહિંસા છે.

"ગાંધીવાદ" માં ગાંધીજીનાં વિચારો, શબ્દો, અને ક્રિયાઓ વિશ્વના લોકો માટે શું મહત્વ ધરાવે છે અને તેને પોતાના ભવિષ્યના ઘડતર માટે કઈ રીતે ઉપયોગમાં લઈ શકાય તેનો સમાવેશ થાય છે. ગાંધીવાદ વ્યક્તિગત માનવ, રાજકીય અને અસામાજિક ક્ષેત્રમાં પણ પ્રવેશ કરે છે. ગાંધીવાદીનો અર્થ એવી વ્યક્તિ થાય છે કે જે ગાંધીવાદ કે તેને અદ્વિબ્યૂટ કરેલી વિચારધારાનું પાલન કરે છે.

જોકે, ગાંધીજીએ 'ગાંધીવાદ' શબ્દને મંજૂરી આપી ન હતી. જેમ કે તેમણે સમજાવ્યું: "ગાંધીવાદ" જેવી કોઈ વસ્તુ નથી અને હું મારા નામ પાછળ કોઈ સંપ્રદાય ઈચ્છતો નથી. હું પોતે કોઈ નવા સિદ્ધાંત કે માન્યતાને ઉત્પન્ન કર્યાનો દાવો કરતો નથી. મેં માત્ર મારી પોતાની રીતે શાશ્વત સત્યોને મારા દૈનિક જીવનમાં અને સમસ્યાઓમાં મૂકવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. મેં જે મંતવ્યોબનાવ્યાં છે અને હું જે નિર્ણયો પર આવ્યો છું તે આખરી નથી. હું કદાચ કાલે તેને બદલી શકું. મારી પાસે વિશ્વને શીખવવા કંઈ જ નવું નથી. સત્ય અને અહિંસા તો ટેકરીઓ જેટલાં જૂનાં છે."

ગાંધીજીને કાર્યશીલ માણસ તરીકે વર્ણવી શકાય. ગાંધીજીએ ક્યારેય સત્ય જાણવાનો દાવો કર્યો નથી. ગાંધીજી હંમેશા લોકોને સત્ય શોધવા માટે પ્રેરણા આપતા હતા. ગાંધીજીએ ગાંધીવાદના અસ્તિત્વનો ઇનકાર કર્યો હતો. જો કે ગાંધીવાદને નકારી શકાય નહીં કારણ કે એવી ઘણી વ્યક્તિઓ છે જેઓ પોતાને ગાંધીવાદી માને છે. ટાઈમ્સમેગેઝીનના સર્વે મુજબ, જુસસ કાઈસ્ટ પછી ગાંધી બીજા સૌથી વધુ પ્રિય વ્યક્તિત્વ છે

ગાંધીજીના મહત્વના વિચારો

અહિંસા

ગાંધીજીનો પાયાનો સિદ્ધાંત. તે ગાંધીજીના અન્ય તમામ વિચારોના પાયામાં છે. ગાંધી માટે અહિંસા તેમનો ધર્મ, તેમનો પંથ હતો. ગાંધી અહિંસાને સત્ય/ઈશ્વરની પ્રાપ્તિ માટેના માર્ગ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે. ભગવાનને પ્રાપ્ત કરવાના માર્ગ તરીકે અહિંસાને 'અંત અને અર્થ સિદ્ધાંત'ના આધારે સ્થાપિત કરી શકાય છે. ગાંધી અંત અને સાધનની સાતત્યમાં માનતા હતા. જો અંત ભગવાન/સત્યને પ્રાપ્ત કરવાનો છે, તો સાદું તર્ક એ છે કે સૈતાન શું કર્યું તેના કરતાં ભગવાને શું કર્યું તેનું પાલન કરો. તેઓ ઇસુ ખ્રિસ્ત, ભગવાન રામ, બુદ્ધ દ્વારા પ્રેરિત હતા. આ વ્યક્તિત્વોના જીવનમાં પ્રેમ, બલિદાન, ભાઈચારો, અહિંસા પ્રતિબિંબિત થાય છે. તેથી ગાંધી આ નિષ્કર્ષ પર આવ્યા કે જો જીવનનો ઉદ્દેશ્ય સત્યની પ્રાપ્તિ છે, તો અહિંસા એ માર્ગ છે.

અહિંસા શબ્દને સંકુચિત અને નકારાત્મક અર્થમાં જોવા ન જોઈએ એટલે કે 'હિંસા ન કરવી'. અહિંસાને વ્યાપક અને સકારાત્મક અર્થમાં સમજવી જોઈએ. તેને પ્રેમ, બંધુત્વની લાગણી તરીકે જોવાનું છે. જ્યારે આપણે અન્ય લોકો માટે ભાઈચારાની લાગણી ધરાવીએ ત્યારે જ વ્યક્તિ અહિંસાને અનુસરી શકે છે. તે ફક્ત મનુષ્યોમાં જ પ્રેક્ષિત કરવાની નથી, પરંતુ પ્રાણીઓ, પક્ષીઓ, પર્યાવરણ પ્રત્યે પણ પ્રેક્ષિત કરવાની છે. એ જ રીતે અહિંસાનો વ્યાપ એટલો જ વ્યાપક છે જેટલો આંતરવ્યક્તિત્વ સંબંધોમાં આંતરરાજ્ય સંબંધોમાં ઉપયોગ થાય છે.

ગાંધીજીના મતે, અહિંસા મનુષ્યોની દુનિયાની છે કારણ કે મનુષ્યમાં આત્મા છે. હિંમસાપ્રાણીઓની દુનિયાની છે કારણ કે આત્મા એટલો વિકસિત નથી. આમ મનુષ્ય પાસે કારણ છે, ચેતના છે અને પ્રાણીઓ ભૂખ દ્વારા માર્ગદર્શન આપે છે. તેનો અર્થ એ પણ થાય છે કે જેઓ હિંસા લગાવે છે તેઓ માત્ર દેખાવમાં જ માણસો છે પણ પદાર્થ/સારમાં નથી.

સત્યાગ્રહ

સત્યનો આગ્રહ. સત્યાગ્રહ એ એક માધ્યમ અથવા વ્યૂહરચના છે જે ગાંધીએ તેમના સંઘર્ષોમાં અપનાવ્યું હતું. તે ગાંધીજીના પાયાના સિદ્ધાંતો પર આધારિત છે. 1) અહિંસા. 2) અંત અને અર્થ.

ગાંધીજીએ સત્યાગ્રહને સારા અને અનિષ્ટ વચ્ચેના સંઘર્ષ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કર્યો હતો. ભારતીય સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામ કોઈ સામાન્ય સંગ્રામ નહોતો. તે સારા અને અનિષ્ટ વચ્ચેની લડાઈ હતી. બ્રિટિશ રાજ્ય અનિષ્ટનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે જ્યારે ભારતીય સારાનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે. જો આપણે ડાયાલેક્સિક્સના તર્કને લાગુ પાડીએ તો સત્યાગ્રહીઓ જીતવા માટે બંધાયેલા છે. ગાંધીજીના મતે, રાષ્ટ્રીય ચળવળનો ઉદ્દેશ્ય 'રામ રાજ્ય'ની સ્થાપના કરવાનો છે. જો રામરાજ્ય હાંસલ કરવાનો ધ્યેય હોય તો રાવણની પદ્ધતિઓ ન હોઈ શકે. આમ સત્યાગ્રહ એ છેડા અને સાધનની સાતત્યતા દર્શાવે છે.

ગાંધીજીએ સત્યાગ્રહ અને નિષ્ક્રિય પ્રતિકાર વચ્ચે તફાવત કર્યો.

થોરો દ્વારા નિષ્ક્રિય પ્રતિકાર આપવામાં આવ્યો હતો, ભારતીય સંદર્ભમાં ઓરોબિંદો દ્વારા હિમાયત કરવામાં આવી હતી. ગાંધીજીને હાલની શરતોને નવા અર્થો આપવાની આદત હતી. ગાંધીજીના મતે, નિષ્ક્રિય પ્રતિકારમાં એ) વ્યક્તિ હિંસાનો ઉપયોગ કરી રહ્યો નથી કારણ કે તે વિચારે છે કે હિંસાની વ્યૂહરચના આપેલ સંદર્ભમાં યોગ્ય નથી. બ) નિષ્ક્રિય પ્રતિકારમાં વ્યક્તિ વિચારે છે કે અન્ય વ્યક્તિ જેની સામે નિષ્ક્રિય પ્રતિકાર લાગુ કરવામાં આવે છે તે તેના દુશ્મન તરીકે છે. સત્યાગ્રહીઓ માટે, અહિંસા એ શ્રદ્ધાનું કાર્ય છે, તે પસંદગીની બાબત નથી. સત્યાગ્રહી માટે કોઈ શત્રુ નથી - સત્યાગ્રહ દુષ્ટની વિરુદ્ધ છે અને દુષ્ટની વિરુદ્ધ નથી.

સત્યાગ્રહીનો ઉદ્દેશ્ય દુષ્ટતાનો અંત લાવવાનો છે. ગાંધીજીના મતે, જો કોઈ 'મારો દુશ્મન' છે, તો તેનો અર્થ એ કે મારે જવાબદારી લેવી પડશે. મેં એવું કંઈક કર્યું હશે જેનાથી બીજી વ્યક્તિ મારા દુશ્મન બની ગઈ છે, તેથી મારે પહેલા મારી જાતને સુધારવી પડશે. આથી સત્યાગ્રહીએ બલિદાન આપવું પડે

છે. પ્રેમની લાગણી હોય ત્યારે જ બલિદાન શક્ય છે. તેનો અર્થ એ છે કે વ્યક્તિએ તેના દુશ્મનને પ્રેમ કરવો જોઈએ તો જ વ્યક્તિ સત્યાગ્રહનું અનુસરણ કરી શકે છે

ગાંધી માનતા હતા કે સત્યાગ્રહ જીવનના તમામ ક્ષેત્રોમાં લાગુ કરી શકાય છે. વ્યક્તિગત થી રાજકીય. ગાંધીએ સત્યાગ્રહની તેમની ટેકનિક દક્ષિણ આફ્રિકામાં શરૂ કરી, તરકીબોમાં ફેરફાર કરવાનું ચાલુ રાખ્યું, તેને સંપૂર્ણ બનાવ્યું. ગાંધીજીએ સામૂહિક સત્યાગ્રહો તેમજ વ્યક્તિગત સત્યાગ્રહોનો પ્રસ્તાવ મૂક્યો હતો. સત્યાગ્રહ એ અહિંસાનો ઉપયોગ છે. અહિંસા એ મનુષ્યનું લક્ષણ છે. ગાંધીજીના મતે, વ્યક્તિ પહેલા પોતાની જાતને અધોગતિ કર્યા વિના બીજા માનવીને અધોગતિ કરી શકતી નથી. જ્યારે આપણે હિંસાનો ઉપયોગ કરીએ છીએ, ત્યારે આપણે પહેલા આપણી જાતને અધોગતિ કરીએ છીએ.

આધુનિક સભ્યતાની ટીકા

આધુનિક સભ્યતાની ટીકા કરનાર ગાંધી પ્રથમ વ્યક્તિ નથી કે એકમાત્ર વ્યક્તિ નથી. પશ્ચિમી ફિલસૂફીમાં પરંપરાની શરૂઆત રોસોથી થઈ હતી. ગાંધીએ આધુનિક સભ્યતાની ટીકા એટલા માટે કરી કે તે પશ્ચિમમાં ઉદ્ભવેલી નથી પરંતુ તેના સ્વભાવને કારણે. આધુનિક સભ્યતાના બે નિર્ણાયક લક્ષણો છે ઉપયોગિતાવાદ - તેણે માણસને પ્રાણીઓના સ્તરે ઘટાડી દીધો. માત્ર ભૂખ સંતોષવાની ચિંતા.અનેભૌતિકવાદ - ભૌતિક સુખો પર વધુ પડતો ભાર. આધ્યાત્મિક સંતોષના બલિદાન તરફ દોરી.

ગાંધીજીએ બ્રિટિશ સંસ્થાનવાદ અને ફ્રાંસીવાદીસામ્રાજ્યવાદમાં કોઈ ફરક કર્યો ન હતો. આમ સામ્રાજ્યવાદ, ફ્રાંસીવાદ એ આધુનિક સભ્યતાના અભિવ્યક્તિ છે. ગાંધીજીએ આધુનિક સંસ્કૃતિને શેતાની ગણાવી હતી. કારણ કે તે માણસને માણસના દરજ્જાથી પશુના દરજ્જા સુધી અધોગતિ કરે છે.

જે મનુષ્યો ભગવાન બનવાની ક્ષમતા ધરાવે છે તે અંતમાં શૈતાન બની જાય છે. આધુનિક સભ્યતાએ માત્ર માનવ સમાજને જ નહીં, પર્યાવરણને પણ નુકસાન પહોંચાડ્યું છે. ગાંધીજીના મતે, છેલ્લા સો વર્ષમાં પશ્ચિમી વિશ્વ જે વિકાસના માર્ગને અનુસરે છે, જો આરામ કરવાનું શરૂ કરે તો ઓછામાં ઓછી 9 વધુ પૃથ્વીની જરૂર પડશે.

ગાંધી પર પ્રભાવનો સ્રોત.

આધુનિક સંસ્કૃતિની તેમની ટીકામાં, ગાંધી એડવર્ડકાર્પેન્ટરનાકાર્યોથી પ્રભાવિત થયા. એડવર્ડકાર્પેન્ટરે માનવ સ્વાસ્થ્ય પર આધુનિક દવાઓના નકારાત્મક પરિણામો દર્શાવ્યા છે. આનાથી ગાંધી જીવનના વિવિધ ક્ષેત્રો પરના નકારાત્મક પરિણામો વિશે વિચારવા લાગ્યા.

ગાંધી માટે સાચી સભ્યતા શું છે?

સાચી સભ્યતા એ સંસ્કૃતિ છે જે માણસને પશુના દરજ્જા સુધી નીચું નથી નાખતી, બલ્કે માણસને વધુ સારો માનવી બનાવે છે. સાચી સભ્યતાનો અર્થ ઈચ્છાઓની તૃપ્તિ નથી પણ ઈચ્છાઓનુંલઘુત્તમીકરણ છે. સાચી સભ્યતા પર્યાવરણને નુકસાન કરતી નથી, તે સમાજને નુકસાન કરતી નથી. ભારતના સંદર્ભમાં ગાંધીએ મશીનો દ્વારા વધુ પડતા યાંત્રીકરણ અથવા ઉત્પાદનની તરફેણ કરી ન હતી. મોટા પાયેઉત્પાદનને

બદલે ગાંધીજીએ 'જનસામાન્યઉત્પાદન'ની તરફેણ કરી. મશીનો માનવોના વિસ્થાપન તરફ દોરી ન જોઈએ. ઉત્પાદન જરૂરિયાત માટે હોવું જોઈએ લોભ માટે નહીં.

ગાંધીને પશ્ચિમી સભ્યતાનાવ્યાખ્યાયિત લક્ષણ તરીકે કહેવાતામેકિયાવેલિયનિઝમ, છેડા અને માધ્યમોના વિભાજનને નફરત હતું.

આધુનિક સંસ્કૃતિની ગાંધીજીનીટીકાનો વાસ્તવિક હેતુ શું છે?

- 1) આપણે તેને ગાંધીજીના 'સ્થિતિનાયુદ્ધ'ના એક ભાગ તરીકે ગણી શકીએ, કાઉન્ટર હેજુમોની બનાવવાના પ્રયાસ. ગાંધીજીની ટીકા 'સભ્યતા મિશન' અને 'શ્વેત માણસનોબોજ'નીકાયદેસરતા પર સવાલ ઉઠાવે છે.
- 2) ગાંધીજીએ તેમના પુસ્તક હિંદ સ્વરાજમાં આધુનિક સભ્યતાની વિવેચનની ચર્ચા કરી છે. હિંદ સ્વરાજમાં તેમણે 'ભારત દ્વારા અપનાવવામાં આવનાર વિકાસના ભાવિ માર્ગ માટે બ્લુ પ્રિન્ટ' આપી છે.

સ્વરાજની કલ્પના

સ્વરાજને સ્વતંત્રતા અથવા સ્વતંત્રતાના ભારતીય સંસ્કરણ તરીકે ગણી શકાય. સ્વતંત્રતા ચળવળનું લક્ષ્ય સ્વરાજ રહ્યું છે. સ્વરાજની કલ્પના વિકસતી રહી. મધ્યમ લોકો માટે, સ્વરાજને શાસનમાં ભારતીયોનું વધુ પ્રતિનિધિત્વ મળી રહ્યું હતું. તિલક અને લાલા લજપતરાય જેવા ઉગ્રવાદીઓ માટે સ્વરાજ 'સ્વરાજ્ય' હતું. અરવિંદો ઘોષ એ પ્રથમ વ્યક્તિ હતા જેમણે સ્વરાજનું અર્થઘટન આધિપત્યના દરજ્જાને બદલે વિદેશી શાસનથી સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતાના સંદર્ભમાં કર્યું હતું. ઓરોબિંદોએસ્વરાજની કલ્પનાને પણ આધ્યાત્મિક બનાવ્યું. ઓરોબિંદોનામતે, સ્વતંત્રતાનો ખરો અર્થ 'આંતરિક સ્વતંત્રતા' છે. આપણા અસ્તિત્વના કાયદાની અનુભૂતિ. સ્વતંત્રતાનો ખ્યાલ સમાજમાં શાંતિ અને સંવાદિતા સાથે સુસંગત હોવો જોઈએ.

ગાંધીજીનું સ્વરાજ ઓરોબિંદોથી પ્રેરિત છે. ગાંધીએ તેનો અર્થ વધુ વિસ્તાર્યો છે. ગાંધીજીનું સ્વરાજ પણ ઉપનિષદના વિચારો પર આધારિત હતું. ઉપનિષદ મુજબ સ્વરાજનો અર્થ 'આત્મ-નિયંત્રણ' અથવા 'કોઈની ઈચ્છાઓ પર નિયંત્રણ' છે. આમ ગાંધી માટે, 'સ્વ-શિસ્ત' વિના વાસ્તવિક સ્વરાજ નથી.ગાંધીનું સ્વરાજ પણ લીઓટોલ્સટોયથી પ્રેરિત છે, જેમણે માન્યું હતું કે ભગવાનનું રાજ્ય તમારી અંદર છે. તેનો અર્થ એ છે કે માણસને કોઈ બાહ્ય નિયંત્રણની જરૂર નથી.

ગાંધીજીએસ્વરાજને અનેક ક્ષેત્રોમાં સમજાવ્યું છે. 1) રાજકીય ક્ષેત્ર - રાજકીય ક્ષેત્રમાં, સ્વરાજનો અર્થ પંચાયતી રાજ, લોકશાહી વિકેન્દ્રીકરણ થાય છે. શાસન વ્યવસ્થા જ્યાં વ્યક્તિ કેન્દ્ર છે. સ્વરાજનો વિચાર રામરાજ્યમાંપરિણમે છે. રામરાજ્ય એ રાજ્યવિહીન સમાજ છે.2) આર્થિક ક્ષેત્રમાં સ્વરાજ - આર્થિક સ્વરાજ ગરીબી રાજ્યમાં જીવતા લાખો લોકોને ગૌરવપૂર્ણ જીવન આપશે. આર્થિક સ્વરાજ ગાંધીજીના રચનાત્મક કાર્યક્રમોનો એક ભાગ છે. તેમાં જમીન સુધારણા (ખેડનારાઓને જમીન), કુટીર ઉદ્યોગોનું પુનરુત્થાન, ખાદીને પ્રોત્સાહન આપવાનો સમાવેશ થાય છે. આર્થિક વિકાસનું મોડેલ જેનો ઉદ્દેશ પર્યાવરણને નુકસાન પહોંચાડ્યા વિના મૂળભૂત જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરવાનો છે.3) સામાજિક દ્રષ્ટિએ સ્વરાજ

- ગાંધીજીના રચનાત્મક કાર્યક્રમનું બીજું ખૂબ જ મજબૂત પાસું. તેમાં સાંપ્રદાયિકતા, અસ્પૃશ્યતા જેવા દુષણો સામે લડવાનો સમાવેશ થાય છે.4) સાંસ્કૃતિક દ્રષ્ટિએ સ્વરાજ - ગાંધીએ સૂચવ્યું કે વ્યક્તિએ પોતાની સંસ્કૃતિનો આદર કરવો જોઈએ. જો આપણે આપણી સંસ્કૃતિનો આદર નહીં કરીએ તો વિશ્વ આપણું સન્માન નહીં કરે. સંસ્કૃતિ એ વ્યક્તિની ઓળખનો એક ભાગ છે. જો કે ગાંધીને રૂઢિવાદી મંતવ્યો નહોતા. ગાંધી માનતા હતા કે દરેક સંસ્કૃતિમાંથી સારી વસ્તુઓ સ્વીકારવી જોઈએ. તેણે કહ્યું કે આપણે બારી ખુલ્લી રાખવી જોઈએ પણ દરવાજા બંધ. “હું નથી ઈચ્છતો કે મારા ઘરની ચારે બાજુથી દીવાલ હોય અને મારી બારીઓ ભરાઈ જાય. હું ઈચ્છું છું કે મારા ઘર વિશે શક્ય તેટલી મુક્તપણે તમામ જમીનોની સંસ્કૃતિને ફૂંકવામાં આવે. પરંતુ હું મારા પગથી કોઈ પણ રીતે ઉડી જવાનો ઇનકાર કરું છું.” આ રીતે ગાંધીજીનાસ્વરાજનો ઉદ્દેશ્ય ભારતની સમસ્યાઓ અને ભારતના નવસર્જનનો હતો

સર્વોદય

આપણે તેને ગાંધીજીનો સમાજવાદ કહી શકીએ. ગાંધીજીના સર્વોદયમાં બહુ મૌલિકતા નથી. સર્વોદય એ જહોનરસ્કિનના પુસ્તક UNTO THIS LAST નો ગુજરાતી અનુવાદ હતો. સર્વોદયનીથીમ શું છે? ગાંધીજીનો રચનાત્મક કાર્યક્રમ જેનો હેતુ ગરીબોને ગૌરવપૂર્ણ જીવન આપવાનો હતો. સર્વોદય મુજબ, જ્યારે આપણે આવકનીદ્રષ્ટિએ લોકોને સમાન બનાવી શકતા નથી, ત્યારે પણ આપણે ગૌરવનીદ્રષ્ટિએ લોકોને સમાન બનાવી શકીએ છીએ. ગાંધીજીનામતે, વાળંદનું કામ વકીલના કામ જેટલું જ સન્માનને પાત્ર છે. ગાંધીજીનાસર્વોદયને નીચેના ખ્યાલો દ્વારા સમજાવી શકાય છે-.1) બ્રેડ લેબર 2) ટ્રસ્ટીશીપ 3) જમીન સુધારણા અને 4) કુટીર ઉદ્યોગોનું પુનરુત્થાન.

બ્રેડ લેબર - ખ્યાલ મુજબ, દરેક વ્યક્તિએ અમુક માત્રામાં શારીરિક કાર્ય કરવું જોઈએ. શા માટે? 1) તો જ આપણને શારીરિક શ્રમ કરનારાઓની પીડા અને મુશ્કેલીઓનો અહેસાસ થશે.2) તો જ આપણે મેન્યુઅલવર્કના મહત્વની કદર કરી શકીશું અને આપણે યોગ્ય સન્માન આપી શકીશું.

ટ્રસ્ટીશીપ - ટ્રસ્ટીશીપ એ શ્રમ અને મૂડી વચ્ચેના સંઘર્ષનો સામનો કરવા માટે ગાંધીજીનો અભિગમ છે. ગાંધી વર્ગ સંઘર્ષની વિભાવના કે હિંસાની આવશ્યકતાને મંજૂર કરતા નથી. તેને વર્ગો સંપૂર્ણપણે નાબૂદ કરવાની જરૂર પણ લાગતી નથી. ગાંધી વર્ગો વચ્ચે સુમેળનીશક્યતામાં માને છે. ગાંધીજીના વિચારો માર્ક્સપહેલાનાસમાજવાદીઓના વિચારોની નજીક આવે છે જેઓ મૂડીવાદીનાઅંતરાત્માને અપીલ કરવામાં માનતા હતા. ટ્રસ્ટીશીપના તેમના સિદ્ધાંતમાં પણ, મૂળભૂત સિદ્ધાંતો અહિંસા છે, અંત અને સાધનની સાતત્ય છે, તેમનો મત છે કે જરૂરિયાત માટે પૂરતું છે પણ લોભ માટે પૂરતું નથી. ગાંધીજીના મતે, મૂડીવાદીએ મૂડીનો માલિક નહીં પણ ટ્રસ્ટી માનવો જોઈએ. શા માટે? મૂડી એ સામાજિક ઉત્પાદન છે અને માત્ર વ્યક્તિનું યોગદાન નથી. ગાંધીજીનું પ્રિસ્ક્રિપ્શન શું છે? મૂડીવાદી તેની જરૂરિયાતો માટે તેમજ ઉદ્યોગ ચલાવવા માટે જે જરૂરી છે તે રાખી શકે છે. વધારાની રકમ ગરીબોની સુખાકારી અને સમાજના એકંદર ભલા માટે ફાળો આપવો જોઈએ.

ગાંધીજીની ટ્રસ્ટીશીપ એરિસ્ટોટલના મિલકતના સિદ્ધાંતની નજીક આવે છે એટલે કે ખાનગી માલિકી પરંતુ સામાન્ય ઉપયોગ. વ્યવહારિક અર્થમાં, તે કોર્પોરેટ સામાજિક જવાબદારીના સ્વરૂપમાં લાગુ કરી શકાય છે. એમ એન રોય જેવા માર્ક્સવાદી નેતાઓ અને બૌદ્ધિકોએ ગાંધીજીની ટ્રસ્ટીશીપ ની ટીકા કરી છે. માર્ક્સવાદી ગાંધીજીની ટ્રસ્ટીશીપને ગરીબોને ન્યાય આપવાને બદલે મૂડીવાદી વર્ગના હિતોનું રક્ષણ કરવાના સાધન તરીકે પ્રોજેક્ટ કરે છે. માર્ક્સવાદી બૌદ્ધિકો ગાંધીને બુર્જિયો વર્ગના પ્રવક્તા તરીકે રજૂ કરે છે. તેઓ એમ પણ સૂચવે છે કે ગાંધી પોતે મૂડીવાદી વર્ગના હતા.

ગાંધીજી અંત અને અર્થ પર / રાજકારણમાં નીતિશાસ્ત્રની ભૂમિકા પર ગાંધી.

ગાંધી મેકિયાવેલિયનવાદની ટીકા કરતા હતા. મેકિયાવેલિયનિઝમ એ છેડા અને માધ્યમોને અલગ કરવા માટે વપરાય છે. ગાંધી માનતા હતા કે અંત અને માધ્યમોને અલગ પાડવું એ જાહેર જીવનમાં ભ્રષ્ટાચારનું કારણ છે અને તે સામ્રાજ્યવાદ અને ફાસીવાદ જેવા દુષણો માટે જવાબદાર છે. ગાંધીજી ગોખલેને પોતાના રાજકીય ગુરુ માનતા હતા. ગોખલે જ 'રાજકારણના આધ્યાત્મિકકરણ' પર ભાર મૂકે છે. રાજકારણમાં નીતિમત્તા લાવવાની જરૂર છે. ગાંધીજી સોક્રેટીસ અને પ્લેટો જેવા ગ્રીક વિચારકોથી પણ પ્રેરિત હતા જેમણે રાજકારણ અને નીતિશાસ્ત્રને અલગ કર્યા નથી.

ગાંધીજીના મતે, નીતિમત્તા વિનાનું અને ધર્મ વિનાનું રાજકારણ એ મૃત્યુની જાળ સમાન છે. ધર્મ કે નીતિમત્તાના પ્રકાશ વિના વ્યક્તિ જાળમાંથી બહાર આવી શકતી નથી. ગાંધી અર્થનીશુદ્ધતામાં માનતા હતા. તેમના પુસ્તક, હિંદ સ્વરાજમાં, ગાંધીએ કહ્યું હતું કે "બાબુલના બીજ વાવીનેગુલાબના ફૂલની અપેક્ષા રાખવી અતાર્કિક હશે." ગાંધીજીએ તેમના સંઘર્ષમાં સાતત્યતાનો ઉપયોગ કર્યો. આથી તેમણે તેમના આંદોલનને સત્યાગ્રહ ગણાવ્યો. અંત અને માધ્યમોની અગ્રતા વચ્ચેની ચર્ચા એ રાજકીય ફિલસૂફીમાં શાશ્વત ચર્ચાનો વિષય છે, જે બે વિચારોને જન્મ આપે છે. વાસ્તવિકતા અને આદર્શવાદ. વાસ્તવવાદને ટૂંકી દૃષ્ટિનો અભિગમ ગણી શકાય જ્યારે આદર્શવાદ એ લાંબા ગાળાની દ્રષ્ટિ છે. આદર્શવાદી બનવું એટલે 'આત્યંતિક વાસ્તવવાદી' બનવું.

અધિકારો અને ફરજો પર ગાંધીજી

"ભૂણના અર્થમાં ફરજોમાં અધિકારો હાજર છે."

ગાંધીજી ન તો સમાજના હિત માટે વ્યક્તિનું બલિદાન આપે છે અને ન તો વ્યક્તિના હિત માટે સમાજનું બલિદાન આપે છે. અરબિંદોની જેમ ગાંધી પણ સંતુલન શોધે છે. અધિકારો અને ફરજો વચ્ચેનું સંતુલન, વ્યક્તિ અને સમાજ વચ્ચેનું સંતુલન. ગાંધીજી ગીતામાં મળેલા નિષ્કામ કર્મની ફિલસૂફીથી પ્રેરિત છે.

ગીતા તમારી ફરજ બજાવવાનું સૂચન કરે છે અને જ્યારે આપણે આપણું કર્તવ્ય નિભાવીએ છીએ ત્યારે આપણને આપણો અધિકાર આપોઆપ મળી જાય છે. અધિકારો અને ફરજો એકબીજાથી વિરોધી કે

સ્વતંત્ર નથી. જ્યારે આપણે આપણી જવાબદારીઓ પૂરી કરીએ છીએ, ત્યારે આપણને આપમેળે અધિકારો મળી જાય છે. આમ ગાંધીનો અધિકારનો સિદ્ધાંત લાસ્કીના અધિકારો અને ફરજોના સિદ્ધાંતની નજીક આવે છે.

રાજ્ય પર ગાંધીજી

ગાંધીજી માને છે કે રાજ્ય સ્વતંત્રતાના વિચારની વિરુદ્ધ છે. ગાંધીજીને અરાજકતાવાદી માનવામાં આવે છે. ગાંધીજીનું રામરાજ્ય રાજ્યવિહીન સમાજ છે. રાજ્ય અહિંસાના વિચાર સાથે સુસંગત નથી. નાનામાં નાના રાજ્યને પણ બળજબરીનાં સાધનોની જરૂર પડે છે. રાજ્ય સ્વરાજના વિચાર સાથે સુસંગત નથી. સ્વરાજ એટલે સ્વ નિયંત્રણ. ગાંધીજીના મતે રાજ્ય એ માણસની નબળાઈનું પ્રતીક છે. માણસ પોતાની જાતને નિયંત્રિત કરી શકતો નથી, તેથી બાહ્ય નિયંત્રણ તરીકે રાજ્યની જરૂર છે.

શિક્ષણ પર ગાંધી

ગાંધીજીની શિક્ષણની યોજનાને 'નવી તાલીમ' કહેવામાં આવે છે.

તે પુસ્તકોમાંથી જીવન કરતાં જીવનના પુસ્તકમાંથી શીખવાનું સૂચન કરે છે. વ્યાવસાયિક શિક્ષણ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરો, 'કમાઓ અને શીખો' ના વિચાર. પ્લેટોની જેમ, ગાંધી માને છે કે શિક્ષણ એ જીવનભરનો અનુભવ છે અને તેથી વ્યક્તિએ વાલીઓ અથવા માતાપિતા પર આધાર રાખવાને બદલે તેના શિક્ષણને ધિરાણ કરવા માટે સક્ષમ હોવું જોઈએ. ગાંધીએ સામાજિક વનીકરણ, નર્સિંગ, ગૃહ વિજ્ઞાન, હસ્તકલા વગેરે જેવા શિક્ષણને પ્રાધાન્ય આપ્યું.

નારીવાદ અને ગાંધીજી

રાષ્ટ્રીય ચળવળ સાથે મહિલાઓનું સફળ જોડાણ ગાંધીજીની સૌથી મોટી ઉપલબ્ધિ હતી. ગાંધીજીના રચનાત્મક કાર્યક્રમોમાં મહિલાઓએ અગ્રણી ભૂમિકા ભજવી હતી. જોકે નારીવાદીઓ માને છે કે ગાંધીજી નો અભિગમ પરંપરાગત, પિતૃસત્તાક હતો. ગાંધીજીના મતે સીતા અને દ્રૌપદી ભારતીય મહિલાઓ માટે આદર્શ હોવા જોઈએ. બંને નૈતિક શક્તિના પ્રતીકો છે. રાવણ પોતાની નૈતિક શક્તિ કે ચારિત્ર્યને કારણે સીતાને સ્પર્શી શક્યો ન હતો.

સંદર્ભ

- સત્યના પ્રયોગો- ગાંધીજી
- પાયાની કેળવણી –ગાંધીજી
- નિત્ય મન –ગાંધીજી
- રામનામ- ગાંધીજી
- સર્વોદય- ગાંધીજી
- સત્યના પ્રયોગો- ગાંધીજી
- હિંદ સ્વરાજ- ગાંધીજી
- મારો જેલનો અનુભવ –ગાંધીજી
- ગાય અને ગૌશાળા- ગાંધીજી